

Analyzing the Concept of Urban Shrinkage and the Factors Affecting its Formation (Case Study: Arkavaz City, Ilam Province)

Original Article

Zainab Adeli¹, Azin Pirasteh^{2*}

1- Assistant Professor of the Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Imam Khomeini International University

2- Master Student in Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 2024-01-29

Revised: 2024-04-20

Accepted: 2024-05-02

Keywords

Arkavaz

City Decline

Qualitative Method

Urban Shrinkage

ABSTRACT

Introduction

One of the most fundamental challenges related to the growth and development of cities in recent years is the phenomenon of urban shrinkage. There are various reasons for this phenomenon due to the different political, social, and economic situations of cities in the world. Most of the studies conducted in this field show that one of the main reasons for urban shrinkage is the loss of the population and the shrinking of cities. Urban shrinkage was first used in the late 1990s to describe housing vacancies and depopulation that were experienced in post-socialist East German cities. The term urban shrinkage was first proposed by German researchers to refer to cities that suffered population decline and economic losses due to industrialization. The purpose of this research is to review the theoretical literature related to urban shrinkage, summarize the indicators of this phenomenon, and finally investigate the reasons for the occurrence of this phenomenon in the border city of Arkavaz in Ilam province. Arkavaz is one of the border towns of Ilam province. Arkavaz is located 43 km south of Ilam City, 75 km northeast of Mehran, and 180 km northwest of Pol Dokhtar. This city has emerged from the merger of 7 villages named Qaladara, Workbod, Khushnamabad, Shahrak, Ban Babakhan, Mansoorabad, and Darab, and according to the 2015 census, its population is 11,977. The occupations of the residents of this city are mostly agriculture and animal husbandry. The trend of population changes in this city shows that in 1345, the population of Arkavaz was 369, which reached 1308 people with a growth rate of 13.5% in 1355. The population of this city in 1365 was 7413, and its growth rate during the period 65-55 was equal to 18.9%, reaching out to 10654 people in 1375, the growth rate during the period 75-65 was equal to 3.7%, and in 1385, with a population of 14,334, the city's growth rate in this decade reached 10.3%. It should be noted that the population growth of Arkavaz in 1955 and 1965 was not related to the natural growth of the city's population or migration to Arkavaz, but it was related to the population of the settlements that were annexed to the city and merged to Arkavaz. From 1385 to 1395, the growth rate of this city was negative and equal to -0.01. According to these statistics, this city is experiencing the phenomenon of population decline and urban shrinkage.

Materials and Methods

The method of conducting this research is qualitative. In this way, using the qualitative content analysis method has tried to identify the factors and driving forces of urban shrinkage in Arkavaz-city in Ilam province. Semi-structured interviews with people and city officials were used separately

* Corresponding author: a.pirasteh@edu.ikiu.ac.ir

to collect data. 54 interviews were conducted with residents and officials. Then, the coding method was used for data analysis.

Findings

Theoretical studies and research background show that the causes of urban shrinkage in the world can be found in the dimensions of globalization, economic decline and deindustrialization, political decisions and reclassification of cities, environmental issues, physical issues (access to services and infrastructures), demographic changes can be categorized due to the decrease in the birth rate or the increase in the death rate. To find out the causes of urban shrinkage in Arkavaz, residents, managers, and officials of the city and province were interviewed. The residents over 25 years old who have lived for at least 5 years have been selected for the interview. The officials of Arkavaz City were selected from people with a history of living and working in the municipality of this city and the governorate of Ilam. The concepts extracted from the interviews to identify the factors affecting the urban shrinkage in Arkavaz were initially 63, and by merging some of them and removing some others to avoid repetition during the interview, 40 concepts became the basis of the work. These concepts were categorized into 5 main categories. 12 concepts were placed in the "physical category", 12 concepts in the "economic category", 5 concepts in the "social category", 6 concepts in "political category", and 5 concepts in the "environmental" category. The physical category consisted of the lack of educational facilities, lack of medical facilities, lack of recreational facilities, lack of banking services, lack of access to fast transportation systems, lack of sports facilities, lack of suitable housing, lack of technological infrastructure, poor quality of existing educational and medical facilities, and lack of urban facilities. Lack of employment opportunities, lack of local markets, market stagnation, low level of incomes, lack of investment opportunities, lack of jobs corresponding to

the higher education level of young people, lack of municipal budget, the impossibility of progress, poverty, and lack of jobs, the low employment rate of women, low income, lack of industry and factory were among the concepts mentioned by the interviewees and were included in the economic category. In the environmental category, the concepts of lack of water resources, even in the drinking water sector, lack of drinking water and its low quality, weather conditions, and fine dust were mentioned. The concepts of tension-causing border points, inattention of officials of border cities, unfulfilled promises of officials, change of political boundaries (turning of Arkavaz into a district), country management, and lack of attention to border areas, and lack of government facilities were included in the political category. Finally, in the social category, the movement of the population towards old age, the feeling of insecurity, the reluctance of young people to have children, the reluctance of young people to engage in agriculture due to low economic efficiency despite a lot of hard work, and the lack of hope for the future of young people to improve the situation in Arkavaz were mentioned.

Conclusion

The findings of this research showed that the factors of urban shrinkage in Arkavaz City can be categorized into different physical, economic, environmental, political, and social dimensions. In this research, based on the repetition of the concepts mentioned in the interviews, the extracted concepts of the urban shrinkage phenomenon in Arkavaz were prioritized. Concepts in the economic dimension, such as lack of jobs and poverty, low levels of income, the impossibility of progress, and the environmental dimension, including the quality of drinking water and water supply sources, have had the greatest impact on the urban deterioration of Arkavaz.

COPYRIGHTS

©2022 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Adeli Z. Pirasteh A. Analyzing the Concept of Urban Shrinkage and the Factors Affecting its Formation (Case Study: Arkavaz City, Ilam Province). Urban Economics and Planning Vol 5(1):22-39. [In Persian]

DOI: 10.22034/UEP.2024.440680.1458

واکاوی مفهوم انقباض شهری و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن (نمونه موردی: شهر ارکواز استان ایلام)

مقاله پژوهشی

زینب عادل؛ آذین پیراسته*

۱- استادیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران
 ۲- دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران

چکیده

مقدمه

از اساسی‌ترین چالش‌های مرتبط با رشد و توسعه شهرها در سال‌های اخیر، پدیده انقباض شهری است که با توجه به موقعیت سیاسی، اجتماعی و اقتصادی شهرهای مختلف جهان، دلایل مختلفی برای شکل‌گیری آن وجود دارد. اکثر بررسی‌های صورت‌گرفته در این زمینه نشان می‌دهد یکی از دلایل عمده به وجود آمدن پدیده انقباض شهری، از دست رفتن جمعیت و کوچک شدن شهرها است.

انقباض شهری برای اولین بار در پایان دهه ۱۹۹۰ برای اذعان عمومی به صنعتی شدن گسترده، خالی بودن مسکن و کاهش جمعیت تجربه شده در شهرهای آلمان شرقی پس‌اوسوالیستی مورد استفاده قرار گرفت. در واقع اصطلاح انقباض شهری اولین بار توسط محققان آلمانی برای اشاره به شهرهایی که دچار کاهش جمعیت و زیان اقتصادی ناشی از صنعتی شدن بودند، پیشنهاد شد.

هدف از این پژوهش، بررسی ادبیات نظری مرتبط با پدیده انقباض شهری، جمع‌بندی شاخص‌های مطرح در این پدیده و در نهایت بررسی این شاخص‌ها و علل رخداد این پدیده در استان ایلام و شهر مرزی ارکواز در این استان است.

ارکواز یکی از شهرهای مرزی استان ایلام و در فاصله ۴۳ کیلومتری جنوب شهر ایلام و ۷۵ کیلومتری شمال شرقی مهران و ۱۸۰ کیلومتری شمال غربی پل دختر است. این شهر از ادغام ۷ روستا به نام‌های قلعه‌دره، ورکبود، خوشنام‌آباد، شهرک، بان باباخان، منصورآباد و داراب پدید آمده است و براساس سرشماری آمار سال ۱۳۹۵، ۱۱۹۷۷ نفر جمعیت دارد.

شغل اهالی این شهر بیشتر کشاورزی و دامداری است. روند تحولات جمعیت در این شهر نشان می‌دهد در سال ۱۳۴۵، جمعیت ارکواز معادل ۳۶۹ نفر بوده که با نرخ رشدی برابر ۱۳/۵ درصد در سال ۱۳۵۵ به ۱۳۰۸ نفر رسیده است. جمعیت این شهر در سال ۱۳۶۵ برابر ۷۴۱۳ نفر بوده که نرخ رشد آن طی دوره ۱۳۵۵-۱۳۶۵ معادل ۱۸/۹ درصد بوده و در سال ۱۳۷۵ به ۱۰۶۵۴ نفر رسیده است که نرخ رشد این دوره (۱۳۶۵-۱۳۷۵) برابر ۳/۷ درصد و در سال ۱۳۸۵ با جمعیت ۱۴۳۳۴ نفر، که نرخ رشد این دهه (۱۳۷۵-۱۳۸۵) نیز به ۳/۱۰ درصد رسیده است. درخور یادآوری است که رشد جمعیت ارکواز در سال‌های ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵ مربوط به رشد طبیعی جمعیت شهر و یا مهاجرت به شهر ارکواز نبوده، بلکه مربوط به جمعیت‌آبادی‌هایی است که به شهر الحاق شده و شهر ارکواز را تشکیل داده‌اند. اما از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۹۵ نرخ رشد این شهر منفی و برابر ۰/۰۱- بوده است. با توجه به آمار یادشده این شهر در حال تجربه پدیده کاهش جمعیت و انقباض شهری است.

مواد و روش‌ها

روش انجام این پژوهش به صورت کیفی است، به این صورت که تلاش شده است با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی، عوامل و پیشران‌های حاکم بر انقباض شهری شهر ارکواز در استان ایلام

اطلاعات مقاله

تاریخ‌های مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۰۹
 تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۲/۰۱
 تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۲/۱۳

کلمات کلیدی

ارکواز
 انقباض شهری
 روش کیفی
 زوال شهرها

کمیود فرصت شغلی، کمیود بازارهای محلی، رکود بازار، سطح پایین درآمدها، نبود فرصت‌های سرمایه‌گذاری، کمیود شغل متناسب با سطح تحصیلات بالاتر جوانان، کمیود بودجه شهرداری، عدم امکان پیشرفت، فقر و کمیود شغل، میزان اشتغال پایین زنان، درآمد پایین، نبود صنعت و کارخانه از مفاهیمی بود که مصاحبه‌شوندگان به آن اشاره کرده بودند و در مقوله اقتصادی قرار گرفتند.

در مقوله زیست‌محیطی به مفاهیم کمیود منابع آبی حتی در بخش آب شرب، کمیود آب شرب و کیفیت پایین آن، وضعیت آب‌وهوا و ریزگردها اشاره شد. مفاهیم تنش‌زا بودن نقاط مرزی، بی‌توجهی مسئولان شهرهای مرزی، وعده‌های محقق‌نشده مسئولان، تغییر مرزهای سیاسی (تبدیل شدن ارکواز به بخش)، مدیریت کشور و بی‌توجهی به نواحی مرزی و توجه صرف به مرکز و کمیود امکانات دولتی در مقوله سیاسی قرار گرفتند. در نهایت در مقوله اجتماعی به حرکت جمعیت به سمت سالخوردگی، احساس عدم امنیت، عدم تمایل جوانان به فرزندآوری، عدم تمایل نیروی جوان به کشاورزی به دلیل بازدهی اقتصادی پایین به‌رغم زحمت زیاد، عدم امید به آینده جوانان جهت بهبود وضعیت در ارکواز اشاره شد.

نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان داد عوامل انقباض شهری در شهر ارکواز را می‌توان در ابعاد مختلف کالبدی، اقتصادی، محیط زیستی، سیاسی و اجتماعی دسته‌بندی کرد. در این پژوهش براساس تکرار مفاهیم یادشده در مصاحبه‌ها، مفاهیم و مقولات استخراج‌شده در بررسی علل پدیده انقباض شهری در ارکواز اولویت‌بندی شدند. مقولات وابسته به بعد اقتصادی از جمله کمیود شغل و فقر، سطح پایین درآمدها، عدم امکان پیشرفت و بعد محیط زیستی شامل کیفیت آب شرب و منابع تأمین آب بیشترین تأثیر را بر زوال شهری ارکواز داشته‌اند.

شناسایی شوند. برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با مردم و مسئولان شهری به صورت جداگانه استفاده شده و در مجموع ۵۴ مصاحبه از ساکنان و مسئولان صورت گرفته و از روش کدگذاری برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است.

یافته‌ها

بررسی‌های نظری و پیشینه پژوهش نشان داد علل بروز پدیده انقباض شهری در جهان را می‌توان در ابعاد جهانی شدن، زوال اقتصادی و صنعت‌زدایی، تصمیمات سیاسی و طبقه‌بندی مجدد شهرها، مسائل محیط زیستی، مسائل کالبدی (دسترسی به خدمات و زیرساخت‌ها) و تغییرات جمعیتی به دلیل کاهش میزان مولد یا افزایش مرگومیر، دسته‌بندی کرد. برای دستیابی به علل وقوع پدیده انقباض شهری در ارکواز با ساکنان، مدیران و مسئولان شهر و استان مصاحبه شد. جهت مصاحبه، افراد از میان ساکنان بالای ۲۵ سال که سابقه سکونت حداقل ۵ سال داشته‌اند برای مصاحبه انتخاب شدند. مسئولان شهر ارکواز از میان افراد با سابقه سکونت و اشتغال در شهرداری این شهر و استانداری ایلام انتخاب شدند.

مفاهیم استخراج‌شده از مصاحبه‌ها به منظور شناسایی عوامل مؤثر بر پدیده انقباض شهری در ارکواز ابتدا ۶۳ مورد بود که با ادغام بعضی از آن‌ها و همچنین حذف تعداد دیگری به علت عدم تکرار طی مصاحبه، ۴۰ مفهوم مبنای کار قرار گرفت. این مفاهیم در قالب ۵ مقوله اصلی دسته‌بندی شدند. ۱۲ مفهوم در «مقوله کالبدی»، ۱۲ مفهوم در «مقوله اقتصادی»، ۵ مفهوم در «مقوله اجتماعی»، ۶ مفهوم مرتبط با «مقوله سیاسی» و ۵ مفهوم در مقوله «زیست‌محیطی» قرار گرفتند.

در مقوله کالبدی مفاهیم کمیود امکانات آموزشی، کمیود امکانات درمانی، کمیود امکانات تفریحی، کمیود خدمات بانکی، عدم دسترسی به سیستم‌های حمل‌ونقلی سریع، کمیود امکانات ورزشی، کمیود مسکن مناسب، کمیود زیرساخت‌های فناورانه، کیفیت سطح پایین امکانات آموزشی و درمانی موجود و نبود امکانات شهری به‌رغم تبدیل شدن از روستا به شهر، قرار دارند.

مقدمه

که ساکنان محلی از شهر اصلی به سمت مکان‌های حاشیه‌ای حرکت می‌کنند و در منطقه شهری پراکنده می‌شوند [۲۵]. به طور کلی در بیشتر کشورهای توسعه‌یافته و مرفه جهان، پدیده انقباض شهری مربوط به حومه‌گرایی است، اما در کشورهای در حال توسعه عمده دلایل مرتبط با انقباض شهری، رکورد اقتصادی است.

کشور ایران که کشوری در حال توسعه است، در سال‌های اخیر طبق بررسی سرشماری‌های سازمان آمار و بررسی تغییرات جمعیتی در شهرها، پدیده انقباض شهری را در شهرهای کوچک خود، تجربه کرده است. رکود اقتصادی، از بین رفتن امکانات رفاهی و خدماتی در برخی شهرهای کوچک کشور ایران، پدیده انقباض شهری را رقم زده است. طبق بررسی‌های آماری سال‌های اخیر، استان ایلام، به لحاظ آمار جمعیتی، پایین‌ترین نرخ رشد جمعیت در کشور را دارد [۲۶]. طبق بررسی‌های آماری تغییرات جمعیتی در براساس داده‌های آمار سازمان آمار، شهر اروکواز در استان ایلام با نرخ رشد ۰/۰۱- به عنوان نمونه موردی در این پژوهش انتخاب شده است. هدف از این پژوهش، بررسی ادبیات نظری مرتبط با پدیده انقباض شهری، جمع‌بندی شاخص‌های مطرح در این پدیده و در نهایت بررسی این شاخص‌ها و علل رخداد این پدیده در استان ایلام و شهر مرزی اروکواز در این استان است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

انقباض شهری برای اولین بار در پایان دهه ۱۹۹۰ برای اذعان عمومی به صنعتی شدن گسترده، خالی بودن مسکن و کاهش جمعیت تجربه‌شده در شهرهای آلمان شرقی پاسوسویالیستی مورد استفاده قرار گرفت [۲۷]. در واقع اصطلاح انقباض شهری اولین بار توسط محققان آلمانی برای اشاره به شهرهایی که از جمعیت و زیان اقتصادی ناشی از صنعتی شدن رنج می‌برند، پیشنهاد شد [۲۸]. اصطلاح انقباض شهری اوایل دهه ۲۰۰۰ از طریق پروژه‌های شهرهای در حال کوچک شدن بنیاد فرهنگی فدرال آلمان مورد توجه محافل دانشگاهی و رسانه‌ای قرار گرفت و آگاهی از خالی شدن شهرها در جهان شمال را افزایش داد [۲۹]. محققان بسیاری بر سر تعریف انقباض شهری با چالش‌های متعددی مواجه شدند، اما کاهش جمعیت را عامل اصلی کوچک شدن شهرها و پدیده انقباض شهری مطرح کردند. در نهایت محققان مختلف جهان تصمیم گرفتند که انقباض شهری و کوچک شدن شهرها را به عنوان نرخ منفی تغییر سالانه جمعیت در یک دوره زمانی تعریف کنند [۳۰] و [۳۱]. انقباض شهری نتیجه هم‌پوشانی پیچیده عواملی است که پدیده‌ای را توصیف می‌کند که از نظر کمی و کیفی خود را در یک شهر یا بخش‌هایی از آن نشان می‌دهد. به طور کلی چهار نوع انقباض می‌تواند در یک شهر پدید آید که عبارتند از: انقباض اجتماعی-فرهنگی که بیشتر به بسته شدن امکانات شهری مانند تئاتر، سینما، باشگاه‌های ورزشی، خانه‌های فرهنگی و اجتماعی اشاره دارد. انقباض فیزیکی که می‌توان آن را از طریق تخریب ساختمان‌های تاریخی، فضاهای متروکه و تخریب بیشتر از ساخت‌وساز جدید مشاهده کرد. انقباض اقتصادی که خود را در کمبود اشتغال و کاهش ارزش املاک و مستغلات نشان می‌دهد و در نهایت انقباض جمعیتی که به معنای کاهش جمعیت در یک دوره خاص است [۳۲]. انقباض شهری ناشی از تعامل خاص فرایندهای کلان در سیستم‌های اقتصادی، جمعیتی یا مسکونی، خطرات زیست‌محیطی و تغییرات در سیستم‌های سیاسی یا اداری است [۱۲ و ۱۳]. فرایندهای فعلی تعیین‌کننده انقباض شهری نیز به شکل افول صنایع سنتی پدیدار می‌شوند، کاهش جمعیتی که به صورت بحران‌های عمومی اقتصادی، بیکاری و مهاجرت به سایر مناطق پررونق می‌شود. همچنین حاشیه‌نشینی بی‌رویه به ترک شهر توسط ساکنان منجر می‌شود. هر دو فرایند اغلب به سرعت باعث افزایش سن جمعیت باقی‌مانده و در نتیجه کاهش بیشتر جمعیت می‌شود [۳۳-۳۴]. انقباض شهری پدیده جدیدی نیست، تا جایی که پیش‌تر طی بحران‌های اقتصادی جنگ‌ها، انقلاب‌ها و دگرگونی‌های سیستمی یا فاجعه‌های همه‌گیر و خطرناک همراه با تلفات جمعیت، رخ داده است [۳۷] و تحت عنوان «زوال شهری» به معنای تغییرات گسترده در سازمان

ساختارهای شهری همواره دستخوش تحولات مداوم هستند و تحت تأثیر اثرات خارجی و عوامل داخلی، نوعی از زندگی شهری را تشکیل می‌دهند؛ که به طور مستمر بر یکدیگر اثر می‌گذارند و یک زنجیره پیچیده از فعل و انفعالات متقابل را شکل می‌دهند [۳۱-۳]. طی سه دهه گذشته شهرهای بزرگ تغییرات جمعیتی بالایی داشته‌اند. برخی از این شهرها جمعیتشان به سرعت در حال رشد است و برخی دیگر جمعیت خود را از دست داده‌اند [۴]. جذابیت شهرها به عنوان مکان‌هایی برای زندگی، جابجایی جمعیت به داخل یا خارج از آن‌ها را تعیین می‌کند. جاذبه‌های یک شهر نیز می‌تواند شامل جنبه‌های اقتصادی، در دسترس بودن امکانات رفاهی و ساختارهای روان‌شناختی باشد، که درک این ویژگی‌ها برای دولت‌های محلی در شهرهایی که با کاهش جمعیت مواجه هستند، امری ضروری و اساسی است [۵]. امروزه بسیاری از شهرهای دنیا با کاهش جمعیت مواجه هستند، که از آن به عنوان انقباض شهری یاد می‌شود که به عنوان از دست دادن جمعیت و تحول اقتصادی با علائم یک بحران ساختاری تعریف می‌شود و از نیمه دوم قرن بیستم در حال تبدیل شدن به یک مسیر رایج تغییر و تحول برای بسیاری از شهرها در سراسر جهان است [۶]. کاهش جمعیت در شهرها ناشی از تحولات هر یک از عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی، کاهش نرخ باروری، مهاجرت، کمبود فرصت‌های شغلی، حومه‌سازی و نظایر آن است که با اثرات مختلفی همچون کاهش رونق اقتصادی، بیکاری و فقر، کمبود نیروی کار، از دست رفتن سرمایه اجتماعی، رد نامتوازن جمعیت در سازمان فضایی شهر، خانه‌های خالی از سکنه و زمین‌های ساخته‌نشده در بافت داخلی شهر و غیره همراه است [۸-۱۰]. انقباض شهری ناشی از فعل و انفعالات خاص در فرایندهای کوچک در سیستم‌های اقتصادی، جمعیتی یا مسکونی، خطرات زیست‌محیطی و تغییرات در سیستم‌های سیاسی یا اداری یک شهر است [۱۱-۱۳]. محققان در سراسر جهان مطالعات زیادی درباره عوامل تعیین‌کننده برای پدیده انقباض شهری انجام داده‌اند، که در این مطالعات از دست دادن جمعیت به طور گسترده به عنوان شاخص اصلی انقباض شهری شناخته می‌شود [۱۴]. با این وجود، انقباض شهری یک مجموعه چندبعدی است که شامل فرایندهای جمعیتی، اقتصادی و اجتماعی و اثرات هریک از آن‌ها است [۱۵]. همچنین عوامل انقباض شهری بسیار فراوان و پیچیده و دارای ویژگی‌های متفاوتی هستند که به شرایط ملی، منطقه‌ای و محلی بستگی دارند [۱۶]. علل انقباض شهری نیز در کشورهای مختلف، به دلیل ناهمگنی بافت نهادی و اقتصادی متفاوت است [۱۷ و ۱۸]. با این حال این پدیده یک روند خود تشدیدکننده دارد و در بیشتر شهرهایی که این فرایند را تجربه می‌کنند، مشاهده می‌شود [۱۹]. بین سال‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۹۰ میلادی یک شهر از هر شش شهر در جهان به پدیده انقباض دچار شد، به طوری که در دهه ۱۹۹۰ میلادی، بیش از یک چهارم شهرها جمعیت خود را از دست داده بودند [۲۰]. در واقع انقباض شهری همواره در سرتاسر جهان اتفاق می‌افتد، ولی زمینه، دلایل و اثرات ناشی از آن‌ها متفاوت بوده و به همین جهت تا کنون تعریف واحدی از آن به دست نیامده است. با این وجود اکثر تعاریف بیان شده در متون نظری بر روند از دست دادن جمعیت در این مفهوم تأکید دارند [۲۱ و ۲۲]. کوچک شدن و کاهش جمعیت در شهرها، نتیجه جهانی شدن و اثرات آن از نظر جابجایی صنعت و متروپولی شدن است. با این حال دلایل پدیده انقباض شهری در شهرهای کشورهای مختلف جهان متفاوت است. برای مثال در برخی کشورها، توزیع جدید ساختارهای اقتصادی به تراکم جمعیت در برخی مناطق و کاهش جمعیت در برخی از دیگر نواحی آن منجر شده است. در برخی دیگر از کشورها نیز، مانند فرانسه و بریتانیا، تحول سیستم‌های تولیدی محلی به قطبی شدن فضاهای منطقه‌ای و عدم تعادل رو به رشد در میان قلمروهای شهری منجر شده است [۲۳]. در کشورهای اروپایی، عمده دلایل مربوط به پدیده انقباض شهری، مربوط به صنعت‌زدایی است [۲۴]. حومه‌گرایی نیز موجب نوع خاصی از انقباض شهری می‌شود. این پدیده هنگامی رخ می‌دهد

انقباض شهری تا حد زیادی می‌تواند بر کیفیت زندگی شهری تأثیر بگذارد [۴۰]. در حالی که وقوع انقباض شهری نسبتاً جهانی است، عوامل تعیین‌کننده آن پنهان هستند و از الگوهای جهانی پیروی نمی‌کنند، در بسیاری از کشورهای جهان این پدیده نتیجه تغییرات جمعیتی است، در حالی که در بسیاری دیگر از کشورهای جهان، ناشی از مهاجرت‌های گسترده ناشی از اشتغال است [۴۱]. به طور کلی کاهش جمعیت شهری و از دست دادن فرصت‌های شغلی ارتباط نزدیکی با یک مارپیچ نزولی دارند که به مهاجرت جمعیت منجر می‌شود [۴۲]. در ادامه در جدول ۱ پیامدهای انقباض شهری همراه با تبیین مسائل اجتماعی آن‌ها آورده شده است.

فضایی مناطق شهری مورد بحث قرار گرفته است [۳۸]. از دیدگاه هگر اصطلاح انقباض شهری در واقع نوعی روند مقابله طبیعی از رشد یا کاهش منفی است [۹]. پدیده انقباض شهری به معنای کاهش جمعیت در بخش‌های بزرگی از یک منطقه شهری پرجمعیت (حداقل ۰/۱۵ درصد برای ۵ سال) و دگرگونی‌های اقتصادی است [۳۹]. انقباض شهری به عدم تطابق عرضه و تقاضای فضا و زیرساخت در شهرها منجر می‌شود. در این راستا انقباض شهری می‌تواند به پیکربندی یا تغییر شکل ساختارها یا الگوهای کاربری اراضی شهری، ایجاد فضای خالی و کاهش انسجام در محله‌های آسیب‌دیده بینجامد و امکان توزیع مجدد خانوار براساس ترجیحات فعلی مسکن به دلیل هزینه‌های پایین مسکن در مکان‌های مطلوب شهری را فراهم کند. بنابراین

جدول ۱. پیامدهای انقباض شهری همراه با تبیین مسائل اجتماعی آن‌ها [۱۳]

پیامدهای انقباض شهری	مسائل اجتماعی
کاهش تراکم	کاهش جمعیت به کاهش تراکم مسکونی، تجاری و دیگر کاربری‌های زمین منجر می‌شود.
افزایش فضاهای خالی مسکونی و تجاری	کاهش تقاضا به مازاد عرضه و استفاده کم از مسکن و سهام تجاری منجر می‌شود.
استفاده از زیرساخت‌ها	کاهش تراکم به کاهش تقاضا و استفاده کمتر و یا حتی تخریب زیرساخت‌هایی مانند مدارس، پادگان‌ها، حمل‌ونقل عمومی و غیره منجر می‌شود.
افزایش اراضی بدون استفاده شهری	پیامدهای کاهش تقاضا و استفاده کم از زمین‌های شهری ساخته‌شده و ساخته‌نشده می‌تواند موجب به وجود آمدن بیابان شهری شود.
تخریب سازه‌های شهری	تخریب، رهاسازی و استفاده کمتر به انحلال خیابان یا شبکه بلوکی یک شهر یا منطقه شهری منجر می‌شود.
تغییر ساختارهای جمعیتی-اجتماعی	تلفات جمعیتی و مهاجرت‌گزینی به پیری و تغییر ساختارهای خانوار منجر می‌شود.
کامبود بازار کار محلی	کاهش اشتغال به افزایش زمین‌های پسا صنعتی و کاهش تقاضا برای زمین‌های برای مصارف اقتصادی و تجاری منجر می‌شود.
افزایش پراکندگی اجتماعی-فضایی و تفکیک مسکونی	مهاجرت‌گزینی به به یک ساختار اجتماعی-اقتصادی مبهم از ساکنان و تمرکز جمعیت محروم در مناطق محروم با کامبود شدید مسکن منجر می‌شود.
تغییر در تحرک مسکن در شهر و منطقه آن	عرضه بیش از حد مسکن در ترکیب با هزینه‌های متوسط مسکن به تحرک بیشتر مسکن و انتخاب بیشتر برای گروه‌های مختلف مسکونی منجر می‌شود.
کاهش بودجه شهرداری	کاهش درآمدهای مالیاتی در نتیجه کاهش جمعیت در بسیاری از موارد به افزایش هزینه‌ها و افزایش وابستگی به پول خارجی منجر می‌شود.

شهری را رقم زد. به گفته بری کوچک شدن شهرها، بخش جدایی‌ناپذیر از توسعه شهری بود؛ بنابراین، به طور شبه‌جهانی به کاهش اجتناب‌ناپذیر جمعیت در هسته مرکزی و شروع گسترش شهری در حاشیه شهرها اشاره دارد [۴۳]. در ادامه ابعاد و شاخص‌های انقباض شهری بررسی شده در مقالات مختلف در جدول ۲ آورده شده است.

کاهش جمعیت و رکود اقتصادی موضوع اصلی طیف گسترده‌ای از نظریه‌پردازی‌های شهری از اواخر دهه ۱۹۷۰ بوده است. آنچه امروز تحت عنوان «انقباض شهری» مورد توجه قرار گرفته است، عمدتاً در مرحله «ضد شهرسازی» اتفاق می‌افتد. این امر به عنوان نتیجه‌ای از کاهش ارزش سهام درون شهرها توضیح داده شد که همراه با ازدحام بیش از حد، به مهاجرت درون شهر و در نتیجه باعث کاهش جمعیت در هسته شهر منجر شد و پدیده انقباض

جدول ۲. ابعاد و شاخص‌های انقباض شهری بررسی شده در منابع مختلف، براساس منابع یادشده در جدول

ابعاد	شاخص‌ها	نویسنده/گان
اقتصادی	کشاورزی	[۴۴]
	صنعت	
	خدمات	
	انواع سپرده نزد بانک‌ها	
	تولید ناخالص داخلی	
	شاغلین صنعت، خدمات	

نویسنده/گان	شاخص‌ها	ابعاد
[۴۴]	طرح واحدهای صنعتی	اقتصادی
	تغییر سهم اشتغال	
[۱۹]	پایه‌های مالیاتی	
[۳۹] [۴۵]	جذب سرمایه‌گذار	
	کسری بودجه شهرداری	
	وابستگی به بودجه‌های خارجی	
[۴۶]	نرخ بیکاری	
[۴۵]	رقابت‌پذیری	
	ایجاد اقتصاد دانش‌بنیان	
[۴۷]	سرمایه‌گذاری‌های دولتی و خصوصی	
[۴۴]	حومه‌گرایی	کالبدی
	زیرساخت و امکانات (خدمات گردشگری، خدمات فرهنگی، فضاهای ورزشی)	
[۴۸]	نفوذناپذیری سازه‌های کاربری‌های	
	ناپایداری سازه‌های کاربری‌ها	
	دسترسی فیزیکی به خدمات شهری	
	ارزش اقتصادی زمین	
	عرض معابر	
	سیمای مطلوب (نشانه‌های و ارزش‌های بصری)	
	خوانایی	
	هویت	
	حس مکان	
[۱۳]	مسکن اجتماعی	
	بافت فرسوده شهری	
[۱۹]	طراحی ضعیف	
	خانه‌های خالی	
[۳۷] [۱۳]	خانه‌های فرسوده	
[۴۹] [۱۳]	زمین‌های قهوه‌های شهری	
[۳۹]	تخریب تأسیسات و فضاهای عمومی	
	وضعیت نابسامان مسکن	
	زیرساخت‌های فیزیکی (تأسیسات زیربنایی و فراصنعتی)	
[۴۶]	حفظ بناهای تاریخی	
	حفاظت از مراکز تاریخی شهر	
	بازسازی مراکز شهری و مراکز محله‌ای	

نویسنده/گان	شاخص‌ها	ابعاد
[۴۴]	توسعه انسانی	اجتماعی-جمعیتی
[۱۳]	کاهش جمعیت	
[۱۹]	فقر	
[۳۹]	نرخ تولد و زادوولد پایین	
	مشوق‌های مهاجرت	
	پیری جمعیت	
[۵۰]	کاهش بعد خانوار	
[۵۰]	مهاجرت در مناطق محروم روستایی	زیست‌محیطی
[۴۴]	سرمایه طبیعی	
[۴۸]	آلودگی هوا	
[۴۴]	سهم اعتبارات	سیاسی
[۵۰]	فروپاشی نظام سیاسی	
		ناآرامی‌های سیاسی
[۴۸]	خروج ساکنان از محلات	اجتماعی-اقتصادی
	تماس‌های طبقاتی و تعاملات اجتماعی	
	بهره‌وری سیستم‌های زیرساختی	
	هزینه تأمین زیرساخت‌های جدید	

پیشینه پژوهش

هاس و رینک [۵۵] مدلی اکتشافی برای مفهوم‌سازی و ادغام فرایندهای تاریخی در ادبیات نظری شهرهای در حال انقباض ارائه کردند. آن‌ها تأکید کردند که انقباض شهری پدیده‌ای وابسته به زمینه و زمان است. نل و همکاران [۵۶] شرایط، گفتمان‌ها و سیاست‌های مربوط به انقباض شهرها در آلمان را طی چهار دهه گذشته بررسی کردند. آن‌ها ادعا کردند در حالی که بحث‌های آکادمیک در مورد انقباض شهرها در دهه ۲۰۰۰ آغاز شده، از دهه ۲۰۱۰ به لطف افزایش پروژه‌ها و انتشارات تحقیقاتی بین‌المللی، این مفهوم به سرعت تکامل یافته است. دورینگر و همکاران [۱۸] یک متا‌آنالیز کیفی از مطالعات انجام‌شده در زمینه انقباض شهری در اروپا و ژاپن انجام دادند که یکی از معدود مقاله‌های مروری سیستماتیک در این زمینه است. آن‌ها دریافتند که تمرکز تحقیقات انقباض شهری از موضوع علل و پیامدهای این پدیده به موضوع سیاست و حکمرانی در خصوص این شهرها تغییر کرده است. در نهایت خاوریان گرمسیر [۵۸] در پژوهش خود با عنوان «بررسی سیستماتیک ادبیات شهرهای در حال انقباض: درس‌هایی از گذشته و جهت‌گیری برای آینده» به مرور نظام‌مند و تجزیه و تحلیل کتاب‌شناسی این پدیده پرداخته است. دیتابیس این تحلیل شامل ۵۶۲ مقاله که در پایگاه داده‌های Scopus و Web of Science (WOS) نمایه شده بودند، بود. برای تحلیل این دیتابیس از نرم‌افزار Vos-Viewer استفاده شده است. نتایج مطالعات ایشان نشان می‌دهد روند انتشار مقالات مرتبط با این موضوع را به سه زبردوره می‌توان تقسیم کرد: دوره پیدایش (۱۹۷۸-۲۰۰۴)، دوره رشد (۲۰۰۴-۲۰۱۵)، و دوره رشد سریع (۲۰۱۵-۲۰۲۱). بر اساس نتایج، بیش از نیمی از اسناد توسط محققانی از ایالات متحده منتشر شده است، سپس محققان در آلمان و چین، مطالعات تأثیرگذاری بر توسعه ادبیات شهرهای در حال انقباض دارند. سه خوشه موضوعی اصلی در این مطالعات شناسایی شدند: (۱) سیاست و

تاریخچه تحقیقات شهری شهرهای در حال انقباض را می‌توان در اواخر دهه ۱۹۷۰ ردیابی کرد، زمانی که تعداد محدودی از مطالعات بر موضوع انقباض شهری شهرهای آمریکا (۵۱ و ۵۲) و بریتانیا [۵۳] انجام شد. در دهه ۲۰۰۰، با افزایش تعداد شهرهای در حال انقباض و شکست برنامه‌ریزی‌های رشد محور، این موضوع توجه بیشتری را به خود جلب کرد و به یک نگرانی جهانی در جهان تبدیل شد [۵۴-۵۷]. اصطلاح انقباض شهری در اوایل دهه ۲۰۰۰، در جریان برنامه‌ای که مساکن خالی شده در شرق آلمان را به صورت گسترده به نمایش می‌گذاشت، در مباحث دانشگاهی و عمومی برجسته‌تر شد [۲۷ و ۲۹]. اولین تلاش چشمگیر در اوایل دهه ۲۰۰۰ در جریان پروژه شهرهای در حال انقباض (۲۰۰۴-۲۰۰۸) اقدام مهم مشترکی از دانشگاهیان، فعالان، هنرمندان، معماران و طراحان شهری انجام شد که توجه بین‌المللی را به خود جلب کرد [۲۴] و از همان زمان اصطلاح و مفهوم علمی انقباض در تعداد زیادی از نشریات علمی، ویژه‌نامه‌های مجلات دانشگاهی و همچنین ابتکارات بین‌المللی تدوین و بازتاب یافته است. تا کنون چندین مطالعه مروری روی مفهوم انقباض شهری انجام شده است. غالب این مطالعات به صورت روایی و با تمرکز بر مفهوم‌پردازی این مفهوم نگارش شده‌اند. مثلاً، به عنوان اولین تلاش‌ها برای دستیابی به درک علمی از این پدیده و حساس کردن پژوهشگران، گروسمن و همکاران (۲۰۱۳) تلاش کردند تا دستور کاری بین‌المللی و از نوع تحقیقاتی برای شهرهای در حال انقباض ارائه دهند. آن‌ها در مطالعه خود خاطر نشان کردند که پیش از سال ۲۰۰۰، مطالعاتی که در این زمینه صورت گرفته است، پراکنده، محلی و در کشورهای شمالی جهان انجام شده است [۲۴].

برنامه‌ریزی شهری و اقتصادی؛ (۲) برنامه‌ریزی کالبدی و اکولوژیکی و (۳) توسعه جمعیتی و منطقه‌ای که در مطالعات مرتبط با انقباض شهری مورد بررسی قرار گرفته‌اند [۵۸].

همان‌گونه که در بررسی مطالعات مروری گفته شد، تعداد زیادی از مطالعات مبتنی بر نمونه موردی، در ایالات متحده، آلمان و چین انجام شده است. در ادامه به نمونه‌ای از این مطالعات اشاره شده است.

به عنوان نمونه در مطالعه تانگ و همکاران [۳۱] با عنوان «انقباض شهری در زمینه توسعه: بازنگری در روند حال و آینده چین» محققان به این مهم پرداختند که در حالی که بسیاری از مطالعات انجام‌شده در زمینه انقباض شهری شهرهای چین، بیشتر بر تغییر مرزهای سیاسی که منجر به تغییر جمعیت شده است، تأکید کرده‌اند، مطالعه آن‌ها بر داده‌های کاربری زمین تأکید دارد. آن‌ها برای شناسایی میزان انقباض شهری از داده‌های نور شبانه که با تصویربرداری مادون قرمز (NPP-VIIRS) انجام شده بود برای تخمین تغییر جمعیت شهری از سال ۲۰۱۲ تا سال ۲۰۱۹ استفاده کردند. در مرحله بعد، فرایندهای مهاجرت و دگرگونی آن‌ها برای توضیح انقباض شهری فعلی و کشف روندهای آینده انجام شد. نتایج تحقیقات آن‌ها نشان داد ۶/۳ درصد از شهرهای مورد بررسی از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۹ کاهش قابل توجهی از جمعیت شهری را تجربه کردند که بیشتر آن‌ها شهرهای دارای منابع خام واقع در منطقه شمال شرقی چین بودند. فقدان فرصت‌های شغلی، رشد راکد اقتصادی و نرخ پایین زادوولد، دلایل اصلی انقباض شهری بودند. براساس این مطالعات، انقباض شهری در چین ممکن است در آینده به دلیل تغییر در فرایندهای مهاجرت به توسعه نامتوازن منطقه‌ای منجر شود و از این‌رو این مسئله باید توسط سیاست‌گذاران مورد توجه قرار گیرد.

بارتولوما و همکاران [۴۶] در مقاله‌ای با عنوان «انقباض شهری در شهرهای آلمان شرقی» بیان می‌دارند که از زمان سقوط دیوار برلین در سال ۱۹۸۹، مردم آلمان شرقی سابق را ترک می‌کنند. اقتصاد آلمان شرقی وابسته به صنایع منسوخ بود و زمانی که دیوار سقوط کرد، صنعت نیز به طرز چشمگیری سقوط کرد. بسیاری از افراد شغل خود را از دست دادند. جوانان به سمت غرب حرکت کردند و این امر به پیری و کوچک شدن شهرها منجر شد. میزان زادوولد در آلمان شرقی در مقایسه با سایر کشورهای اروپایی بسیار پایین است [۵۹]. بارتولوما و همکاران [۴۶] موازی کاری گسترده توسعه جمعیتی و اقتصادی در توصیف انقباض شهری در آلمان را زیر سؤال می‌برند و استدلال می‌کنند که استفاده از متغیر جمعیت به عنوان شاخص واحد به توصیه‌های سیاستی نادرست برای مبارزه با انقباض شهری منجر می‌شود. مطالعه شهرهای آلمان شرقی (ارفورت، روستوک و ماگدبورگ، هاله، کوتبوس و شورین) نشان داد انقباض شهری در درجه اول به دلیل شکست در فرایند تحول پسا صنعتی است. لذا اقدامات برنامه‌ریزی اخیر که به سمت کند کردن روند کاهش جمعیت (از طریق اقدامات بازآفرینی شهری برای جلوگیری از حاشیه‌نشینی و تراکم هسته مرکزی شهری) جهت‌گیری شده است، به طور مؤثر به این مشکل رسیدگی نمی‌کند و باید اقدامات فعال‌تری در این شهرها برای ایجاد تولید رقابتی (شرکت‌های جدید با فناوری پیشرفته) و تقویت وابستگی متقابل رشد آن با خدمات محلی مدرن مورد توجه قرار گیرد.

در گزارش هیبتات [۵۸] آمده است که حومه‌گرایی یکی از دلایل انقباض شهری است. شهر پیسبورگ به دلیل حومه‌گرایی از دهه ۱۹۵۰ با فرایند کاهش جمعیت در داخل شهر و انتقال این جمعیت به سمت حومه‌ها روبه‌رو بوده است. آلبرز و برنت [۶۰] در یک بررسی همه‌جانبه بیان داشتند که دلیل

انقباض شهری دیترویت نیز حومه‌گرایی است.

گاناپاتی [۶۱] بیان می‌دارد نبود زیرساخت‌ها و خدمات، به‌خصوص زیرساخت‌های آموزشی و درمانی علت مهاجرت جمعیت از شهرهای رو به زوال است. در گزارش هیبتات [۵۸] بیان شده است که مشکلات زیست‌محیطی در کنار مشکلات اقتصادی و اجتماعی یکی از دلایل مهم انقباض شهری است. به عنوان نمونه شهر سینگراولی در هند که دارای هفت کارخانه زغال سنگ و ۱۱ نیروگاه حرارتی است، به دلیل آلودگی زیاد، جمعیت بسیاری را از دست داد. همچنین شهر زامبیا مونتسیرا در مکزیک علاوه بر مشکلات سیاسی و اقتصادی، به دلیل غلظت بالای دی‌اکسید گوگرد و آلودگی آب آشامیدنی به دلیل وجود معادن، کاهش جمعیت را نیز تجربه کرده است [۶۲].

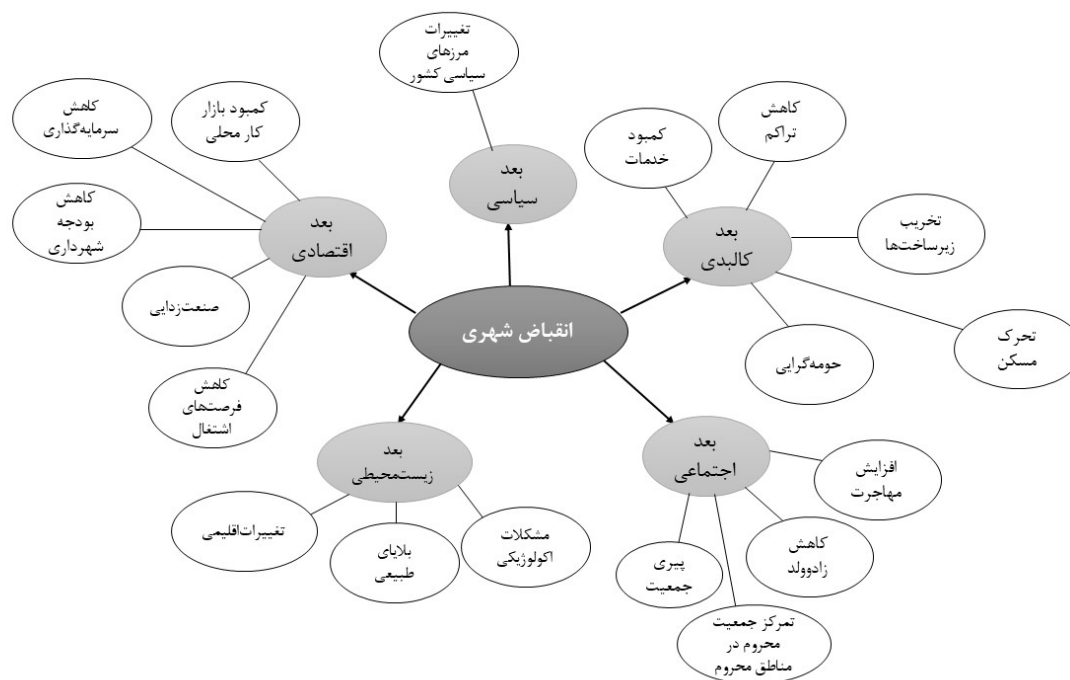
مسائل سیاسی و طبقه‌بندی مجدد شهرهای یک منطقه از دلایل دیگری است که برای انقباض شهری بر شمرده‌اند. شهرهای متوسط چینی با جمعیت بین پانصد هزار تا یک میلیون نفر به واحدهای اداری شهری کوچک‌تر تقسیم شدند که به کاهش جمعیت منجر شد. شهرهای هائوآن، جینچنگ، قینگ یوان، یانجینگ، کوتین، دایانگ و هوآویوا در چین شهرهایی هستند که به این دلیل دچار کاهش جمعیت شده‌اند [۶۲].

در سال‌های اخیر این مفهوم در ایران نیز مورد توجه قرار گرفته است. به صورت نمونه می‌توان به مطالعات زیر اشاره کرد. غلامی گوهر [۴۴] در مطالعه خود با عنوان «پدیده انقباض شهری؛ مفهومی مغفول در ادبیات نظری داخلی؛ مورد پژوهی: شهر هرسین» با اشاره به مفهوم انقباض شهری، پیشران‌های آن در شهرهای کشورهای شمال و جنوب، وضعیت پراکنش این پدیده در استان کرمانشاه به تحلیل و کشف پیشران‌های انقباض شهری در شهر هرسین می‌پردازد. اشتغال، کمبود امکانات، مشکلات اجتماعی و سیاسی از مهم‌ترین پیشران‌های شناسایی‌شده در بروز انقباض شهری این شهر بوده است. تغییرات جمعیتی به واسطه کاهش زادوولد از دیگر دلایل انقباض شهری است. هسه و همکاران [۵۵] نشان دادند شهر هاله در آلمان در سال ۱۹۸۹ به دلیل کاهش میزان مولید پدیده انقباض شهری را تجربه کرده است.

منصورزاده و همکاران [۶۴] در مطالعه‌ای با عنوان «آینده پیش روی شهرهای کوچک مرزی متأثر از فرایند انقباض شهری» با استفاده از روش آینده‌پژوهی نشان دادند شهرهای کوچک مرزی کشور به دلیل عوامل مختلف اجتماعی، اقتصادی، محیط زیستی و سیاسی، در خطر انقباض شهری قرار دارند. جودی و همکاران [۴۸] در پژوهش خود نشان دادند در منطقه ۸ کلان‌شهر تبریز مؤلفه‌های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و آلودگی محیطی و منظر شهری به‌ترتیب به بروز پدیده انقباض شهری در این منطقه از شهر منجر شده است.

در این بخش از مقاله پیشینه ادبیات مرتبط با پدیده انقباض شهری در دو بخش مقالات مروری و کاربردی در جهان و ایران بررسی شد. با جمع‌بندی موارد یادشده می‌توان دریافت علل پدیده انقباض شهری در جهان در ابعاد زوال اقتصادی و صنعت‌زدایی، تصمیمات سیاسی و طبقه‌بندی مجدد شهرها، مسائل محیط زیستی، کالبدی (دسترسی به خدمات و زیرساخت‌ها)، تغییرات جمعیتی به دلیل کاهش میزان مولید یا افزایش مرگ‌ومیر قابل دسته‌بندی است. در این پژوهش کوشیده شده پس از جمع‌بندی از عوامل و شاخص‌های تأثیرگذار بر پدیده انقباض شهری در یک مدل مفهومی، پدیده انقباض شهری را در شهر مرزی اراکواز مورد بررسی قرار دهد و دلایل بروز این پدیده در این شهر را با روش کیفی بررسی کند.

در ادامه مدل مفهومی پژوهش براساس ابعاد و شاخص‌های مطالعه‌شده، آورده شده است.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

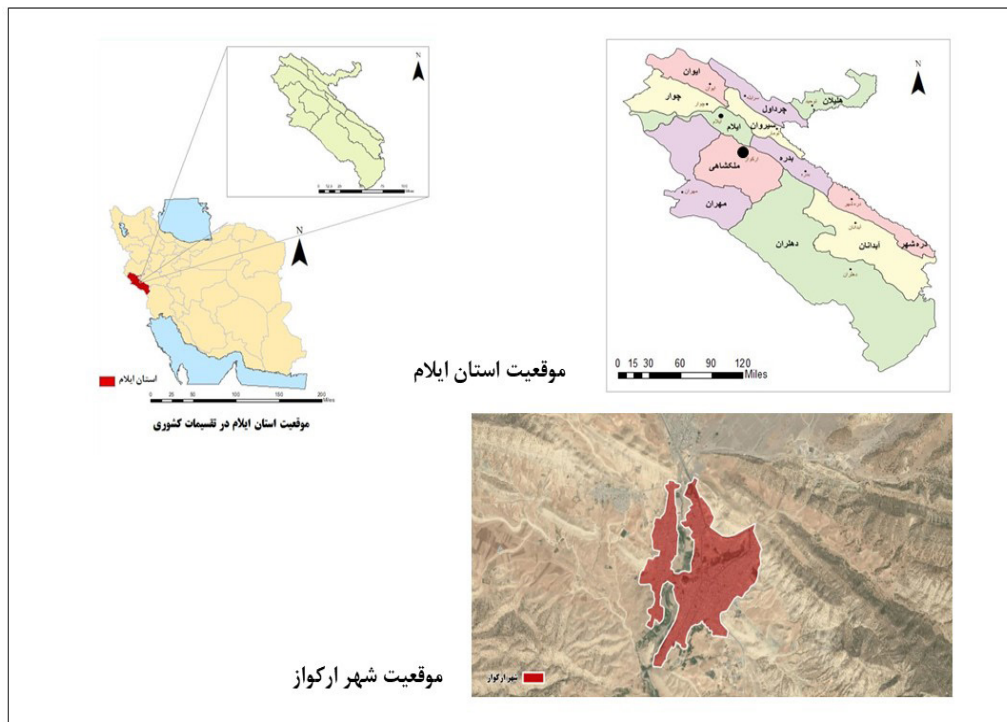
■ شناخت عرصه پژوهش

طوری که جمعیت این شهر در سال ۱۳۳۵ برابر ۶۹۰ نفر بوده که در سال ۱۳۴۵ جمعیت آن کاهش یافته و به ۳۶۹ نفر رسیده و در سال‌های ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ به ترتیب جمعیت آن به ۱۳۰۸، ۱۳۱۳، ۱۳۶۵، ۱۰۶۵۴، ۱۴۳۳۴، ۱۲۳۵۸ و ۱۱۹۷۷ نفر رسیده است. (درخور یادآوری است در سال‌های ۱۳۳۵-۱۳۵۵ شهر ارکواز ملکشاهی جزء نقاط روستایی محسوب می‌شده است). روند تحولات جمعیت در این شهر نشان می‌دهد در سال ۱۳۴۵ جمعیت ارکواز معادل ۳۶۹ نفر بوده که با نرخ رشدی برابر ۱۳/۵ درصد در سال ۱۳۵۵ به ۱۳۰۸ نفر رسیده است. جمعیت این شهر در سال ۱۳۶۵ برابر ۱۳۶۵ نفر بوده که نرخ رشد آن طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۵۵ معادل ۱۸/۹ درصد بوده و در سال ۱۳۷۵ به ۱۰۶۵۴ نفر رسیده است. درخور یادآوری است که رشد جمعیت ارکواز در سال‌های ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵ مربوط به رشد طبیعی جمعیت شهر و یا مهاجرت به شهر ارکواز نبوده، بلکه مربوط به جمعیت آبدی‌هایی است که به شهر الحاق شده و شهر ارکواز را تشکیل داده‌اند. اما از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۹۵ نرخ رشد این شهر منفی و برابر ۰/۰۱- بوده است [۶۳].

ارکواز از شهرهای استان ایلام در طول جغرافیایی ۴۶ درجه، ۳۶ دقیقه و ۱۰ ثانیه و عرض جغرافیایی ۳۳ درجه، ۲۳ دقیقه و ۳۲ ثانیه و در ارتفاع ۱۳۳۸ متری از سطح دریا قرار گرفته است. شهر ارکواز از شمال و شمال شرقی و مشرق با دامنه کبیر کوه و شهر بدره، از جنوب و جنوب شرقی به رودخانه چنگوله و مرز عراق و از مغرب و جنوب غربی به شهر مهران محدود می‌شود. ارکواز در فاصله ۴۳ کیلومتری جنوب شهر ایلام و ۷۵ کیلومتری شمال شرقی مهران و ۱۸۰ کیلومتری شمال غربی پل دختر واقع شده است. ارکواز از سکونتگاه‌های نسبتاً قدیمی است که از ادغام ۷ روستا به نام‌های قلعه‌دره، ورکبود، خوشنام‌آباد، شهرک، بان باباخان، منصورآباد و داراب پدید آمده است. شغل اهالی این شهر بیشتر کشاورزی و دامداری است که ۴۴/۳۴ درصد شاغلان این شهر را به خود اختصاص داده و محصولات آن‌ها گندم، جو، برنج و لبنیات است. اغلب جمعیت این شهر را ایل‌نشینان تشکیل می‌دهند [۶۶]. شهر ارکواز طی دوران مختلف از روند تغییرات جمعیتی یکسانی پیروی نکرده است، به

جدول ۳. جمعیت و نرخ رشد شهر ارکواز طی سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۹۵. بر اساس طرح جامع شهر ارکواز

سال	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۵
جمعیت به نفر	۷۴۱۳	۱۰۶۵۴	۱۴۳۳۴	۱۱۹۷۷
نرخ رشد	۰.۰۳	۰.۰۲	-۰.۰۱	-۰.۰۱

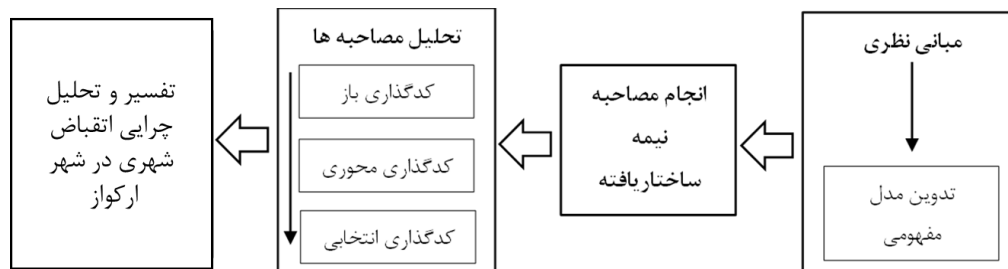

شکل ۲. موقعیت شهر ارکواز در شهرستان ملکشاهی استان ایلام

مواد و روش‌ها

گرفته شده است. روش نمونه‌گیری به صورت مبتنی بر انتخاب تصادفی از ساکنان شهر ارکواز است و مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه پیدا کرده (روش افزونگی اطلاعاتی) و در مجموع ۵۴ مصاحبه از ساکنان و مسئولان صورت گرفته است. در این پژوهش از میان ساکنان بالای ۲۵ سال که سابقه سکونت حداقل ۵ سال داشته‌اند، برای مصاحبه انتخاب شده‌اند. مسئولان شهر ارکواز از میان افراد با سابقه سکونت و اشتغال در شهرداری این شهر و استانداری ایلام انتخاب شدند. همچنین فرایند انجام این پژوهش در شکل ۳ قابل مشاهده است.

پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و در آن تلاش شده است با استفاده از روش‌های کیفی عوامل و پیشران‌های حاکم بر انقباض شهری شهر ارکواز شناسایی شود. روش گردآوری داده‌ها استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با مردم و مسئولان شهری به صورت جداگانه و در قسمت تطابق کدها با واقعیات موجود از اسناد مختلف نظیر سالنامه‌های آماری، طرح هادی و جامع شهر و آمایش سرزمین استان ایلام استفاده شد. این پژوهش ماهیتی تفسیری دارد و در آن کوشیده شده با استفاده از داده‌های کیفی به کشف و تفسیر این پدیده بپردازد. در این پژوهش از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شده و برای تحلیل داده‌ها از روش کدگذاری بهره

شکل ۳. فرایند انجام پژوهش

۰۱. آیا تمایل به مهاجرت از شهر ارکواز دارید؟ اگر پاسخ مثبت است، این مهاجرت را به‌تنهایی یا با خانواده خود انجام می‌دهید؟
 ۰۲. دلایل شما برای مهاجرت از این شهر چیست؟

در فرایند انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته چند سؤال اصلی به عنوان شروع مصاحبه در نظر گرفته شده و البته ادامه مصاحبه به صورت کاملاً باز و در اختیار مصاحبه‌شونده بوده است. این سؤالات به این ترتیب هستند:

۰۳ در چه صورت حاضرید از مهاجرت از این شهر صرف نظر کنید و در این شهر بمانید؟

۴۰ مفهوم مبنای کار قرار گرفت. در جدول ۴ مفاهیم استخراج شده در قالب ۵ مقوله اصلی دسته‌بندی شده‌اند. از این تعداد ۱۲ مفهوم در «مقوله کالبدی»، ۱۲ مفهوم در «مقوله اقتصادی»، ۵ مفهوم در «مقوله اجتماعی»، ۶ مفهوم مرتبط با «مقوله سیاسی» و ۵ مفهوم در مقوله «زیست‌محیطی» شناسایی شدند.

■ بحث و یافته‌ها

در این مرحله تعداد مفاهیم استخراج شده ابتدا ۶۳ مورد بوده است که با ادغام بعضی از آن‌ها و همچنین حذف تعداد دیگری به علت عدم تکرار طی مصاحبه

جدول ۴. بررسی میزان تکرار مفاهیم مرتبط با انقباض شهری شهر اراکان، مستخرج از مصاحبه‌ها

مؤلفه‌ها	مفاهیم استخراجی	درصد
مقوله کالبدی	کمبود امکانات آموزشی	۶۶.۷
	کمبود امکانات درمانی	۶۵.۲
	کمبود امکانات تفریحی	۲۷.۳
	کمبود خدمات بانکی	۴۰.۹
	کمبود امکانات حمل‌ونقلی	۳۴.۸
	امکانات زیرساختی	۵۳.۹
	عدم کیفیت امکانات درمانی	۵۱.۸
	عدم کیفیت امکانات آموزشی	۴۵.۲
	کمبود امکانات ورزشی	۴۵.۸
	کمبود مسکن	۳۱.۸
	کمبود زیرساخت‌های فناوریانه	۴۷.۰
	نبود امکانات شهری به‌رغم تبدیل شدن به شهر از روستا	۴۶.۳
مقوله اقتصادی	کمبود فرصت شغلی	۵۱.۵
	کمبود بازارهای محلی	۶۶.۸
	رکود بازار	۶۷.۲
	سطح پایین درآمدها	۶۹.۷
	نبود فرصت‌های سرمایه‌گذاری	۶۵.۲
	کمبود شغل متناسب با سطح تحصیلات بالاتر جوانان	۶۳.۴
	کمبود بودجه شهرداری	۴۵.۲
	عدم امکان پیشرفت	۶۸.۸
	فقر و کمبود شغل	۷۰.۱
	میزان اشتغال پایین زنان	۵۶.۱
	درآمد سطح پایین	۵۷.۳
	نبود صنعت و کارخانه	۶۰.۱
مقوله زیست‌محیطی	خشکسالی و کمبود بارش	۶۳.۶
	کمبود منابع آبی حتی در بخش آب شرب	۷۷.۵
	کمبود آب شرب و کیفیت پایین آن	۷۸.۲
	وضعیت آب‌وهوا	۵۳.۰
	ریزگردها	۴۳.۷

درصد	مفاهیم استخراجی	مؤلفه‌ها
۵۱.۶	تنش‌زا بودن نقاط مرزی	مقوله سیاسی
۶۹.۹	بی‌توجهی مسئولان شهرهای مرزی	
۴۱.۱	وعده‌های محقق نشده مسئولان	
۴۳.۲	تغییر مرزهای سیاسی (تبدیل شدن ارکواز به بخش)	
۷۰.۱	مدیریت کشور و بی‌توجهی به نواحی مرزی و توجه صرف به مرکز	
۶۴.۲	کمبود امکانات دولتی	
۳۹.۶	حرکت جمعیت به سمت سالخورده‌گی	مقوله اجتماعی
۴۳.۸	احساس امنیت	
۵۳.۶	عدم تمایل جوانان به فرزندآوری	
۶۵.۳	عدم تمایل نیروی جوان به کشاورزی به دلیل بازدهی اقتصادی پایین به‌رغم زحمت زیاد	
۶۴.۹	عدم امید به آینده جوانان جهت بهبود وضعیت در ارکواز	

ماشین خیلی سخته» (نبود زیرساخت حمل‌ونقلی) ارتباط بین عوامل کالبدی و انقباض شهری در پژوهش‌های دیگر نیز اثبات شده است. به عنوان نمونه اسلج و همکاران [۶۷]، در مقاله خود با عنوان «انقباض و پایداری شهری: ارزیابی رابطه بین تراکم جمعیت، ساختارهای شهری و پایداری شهری» و جودی و همکاران [۴۸] در پژوهشی با عنوان «واکاووی سازوکار انقباض شهری و وابستگی آن با فرهنگ برنامه‌ریزی» بر تأثیر ساختارهای شهری بر پدیده انقباض شهری تأکید کرده‌اند.

مقوله اقتصادی

این مقوله ۱۲ مفهوم دارد که بر پیشران‌های اقتصادی که به زوال شهری منجر می‌شود، تأکید دارند. «کمبود شغل و فقر» و «پایین بودن درآمد»، «کمبود بازار محلی»، «رکود بازار»، «نبود فرصت سرمایه‌گذاری»، «عدم تطابق سطح تحصیلات جوانان با فرصت‌های شغلی موجود در شهر» بالاترین درصد تکرار را در مصاحبه‌ها داشته‌اند.

در پژوهش‌های مختلفی نیز این مسائل اقتصادی مورد تأکید قرار گرفته است. به عنوان نمونه، ایوان آفودی‌راک [۱۹] در مقاله خود با عنوان «انقباض شهرها، اصطلاحی نامناسب برای سیاست شهری آمریکا» و کارینا پالاکست [۴۷] در پژوهشی با عنوان «آینده شهرهای در حال انقباض، مشکلات، الگوها و راهبردهای تحول شهری در یک زمینه جهانی» و محمدرضا غلامی گوهره [۴۴] در پژوهش خود تحت عنوان «پدیده انقباض شهری، مفهومی مغفول در ادبیات نظری داخلی، مورد پژوهی: شهر هرسین» بر تأثیر جنبه‌های اقتصادی در شهر بر پدیده انقباض شهری تأکید کرده‌اند.

مصاحبه‌های ذیل، نمونه‌هایی از مصاحبه‌هایی است که در آن به مفاهیم یادشده اشاره شده است:

«... اینجا هر چقدر که کار کنی فایده نداره، درآمدها خیلی پایینه...» (سطح

پایین درآمدها)

«... من خودم فوق لیسانس صنایع دارم از دانشگاه رازی، ولی کار مرتبط تو شهرم پیدا نکردم...» (عدم تطابق سطح تحصیلات با فرصت‌های شغلی موجود شهر)

«... بازار محلی نداریم... بازار خوابیده...» (رکود بازارهای محلی)

«من خیلی دنبال کار گشتم، ولی کار نیست...» (نبود فرصت‌های شغلی)

مقوله زیست‌محیطی

این مقوله ناظر بر ۵ مفهوم زیست‌محیطی در بستر فضا را مورد توجه قرار

همان‌طور که در جدول ۴ مشخص است، بیشترین تکرار مربوط به مفاهیم «کمبود آب شرب و کیفیت آن» (۷۸/۲) و «کمبود منابع آب» (۷۷/۵)، «مدیریت کشور و عدم توجه به نواحی مرزی و توجه صرف به مرکز» (۷۰/۱)، «کمبود امکانات درمانی» (۶۵/۲)، «کمبود بازارهای محلی» (۶۶/۸)، «رکود بازار» (۶۷/۲)، «سطح پایین درآمدها» (۶۹/۷)، «نبود فرصت‌های سرمایه‌گذاری» (۶۵/۲)، «عدم امکان پیشرفت» (۶۸/۸)، «فقر و کمبود شغل» (۷۰/۱)، «بی‌توجهی مسئولین شهرهای مرزی» (۶۹/۹) و «عدم تمایل نیروی جوان به کشاورزی به دلیل بازدهی اقتصادی پایین علی‌رغم زحمت زیاد» (۶۵/۳) است و کمترین تکرار مربوط به مفاهیم «کمبود امکانات تفریحی» (۲۷/۳)، «کمبود خدمات بانکی» (۴۰/۹)، «کمبود امکانات حمل‌ونقلی» (۳۴/۸)، «کمبود مسکن» (۳۱/۸)، «ریزگردها» (۴۳/۷)، «وعده‌های محقق نشده مسئولین» (۴۱/۱)، «تغییر مرزهای سیاسی (تبدیل شدن ارکواز به بخش)» (۴۳/۲) و «حرکت جمعیت به سمت سال‌خوردگی» (۳۹/۶) است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، فاکتورهای مربوط به مقوله اقتصادی و محیط زیست بیشترین تکرار را داشته‌اند.

بررسی مقولات

مقوله کالبدی

این مقوله بیشتر مبتنی بر مفاهیمی است که به نوعی بر مفاهیمی که ساختار، عملکردها و خدمات شهری را پوشش می‌دهند، تأکید دارد. مفاهیمی همچون «کمبود خدمات مرتبط با نقش شهر به‌رغم تبدیل شدن از روستا به شهر»، «کمبود و عدم کیفیت کاربری آموزشی»، «کمبود و عدم کیفیت کاربری درمانی»، «ساختار نامناسب شبکه معابر»، «کمبود مسکن»، «کمبود مراکز تفریحی-فرهنگی و ورزشی» و... در این دسته قرار گرفته‌اند. به عنوان مثال در بخش‌هایی از مصاحبه که در ذیل آمده، این مفاهیم قابل شناسایی است.

«... شهر ما هیچ خدماتی نداره... از وقتی شهر شده خدماتی بهش اضافه نشده» (کمبود خدمات مرتبط با نقش شهر علی‌رغم تبدیل شدن از روستا به شهر)

«... مدرسه‌های اینجا امکانات ندارن، معلم خوب نداریم» (عدم کیفیت مراکز آموزشی)

«... بیمارستان درست درمون نداریم، برای بیماری‌های تخصصی باید بریم ایلام و تهران» (عدم کیفیت مراکز درمانی)

«... تو این شهر، برای تفریح جایی نیست...» (نبود مراکز تفریحی)

«... تو این شهر اگر بخوای بری شهر دیگه باید ماشین داشته باشی... بی

۲۰۱۰» و محمدرضا غلامی گوهره [۴۴] با عنوان «پدیده انقباض شهری، مفهومی مغفول در ادبیات نظری داخلی، مورد پژوهی: شهر هرسین» نیز به این پدیده اشاره کرده که بر پدیده زوال شهری تأثیر می‌گذارد، تأکید شده است.

مقوله اجتماعی

این مقوله در مجموع از ۵ مفهوم تشکیل شده است. «عدم تمایل نیروی جوان به کشاورزی به دلیل بازدهی اقتصادی پایین علی‌رغم زحمت زیاد»، «عدم امید به آینده جوانان جهت بهبود وضعیت در ارکواز»، «عدم تمایل جوانان به فرزندآوری»، «احساس امنیت»، «حرکت جمعیت به سمت سالخوردگی» مفاهیم تشکیل‌دهنده این مقوله هستند. در ادامه نمونه‌ای از مصاحبه‌ها که نشان‌دهنده این مفاهیم هستند، آورده شده است:

«... اینجا باید کلی روی زمین کشاورزی با آب شور کاری کنی و در نهایت برات سودی نداشته باشه...»

«... چون دوست ندارم روی زمین‌های کشاورزی کار کنم...» (عدم تمایل نیروی جوان به کشاورزی به دلیل بازدهی اقتصادی پایین به‌رغم زحمت زیاد)...

«... من که امیدی ندارم با اینجا موندن وضعیت زندگی‌م بهتر شه... عمر تلف کرده...» (عدم امید به آینده جوانان جهت بهبود وضعیت در ارکواز)...

«... من دوست ندارم اینجا فرزندم رو به دنیا بیارم...» (عدم تمایل جوانان به فرزندآوری)

نتایج پژوهشی که با عنوان «بازیگران و عوامل شبیه‌سازی کاربری زمین: چالش انقباض شهری» توسط هاس و همکاران [۱۳] انجام شده، «انقباض شهرها، اصطلاحی نامناسب برای سیاست شهری آمریکا» که توسط ایوان آندریاک [۱۹] صورت گرفته و «فرایند انقباض به عنوان یک چالش برای حکمرانی شهری» که توسط استریاکیویچ و یاروسفسکا [۳۹] انجام شده است نیز مؤید تأثیر این مفاهیم بر انقباض شهری است.

در ادامه داده‌های کمی متناظر به دست‌آمده از مفاهیم مستخرج از مصاحبه‌ها به منظور راستی‌آزمایی هر چه بیشتر نتایج حاصل از مصاحبه‌ها در جدول ۵ آورده شده است:

می‌دهد. مفاهیم «کمبود منابع آب شرب و کیفیت پایین آن»، «کمبود منابع پایدار آب»، «بروز خشکسالی»، «تغییرات آب‌وهوایی» و «وجود ریزگردها» در سال‌های اخیر در این مقوله قرار گرفته‌اند.

«... وقتی اینجا چند روز تو هفته آب شرب نداریم و قطعه... دیگه چه امیدی داشته باشیم...»؛ «... الان سال‌هاست دارن وعده آب شیرین کن و حل مشکل آب رو می‌دن، ولی کو نتیجه...» (مشکل آب شرب و کیفیت پایین آب).

«... بارون نمی‌باره... سداها اجازه رسیدن آب به ما رو نمی‌دن... آب شیرین برای نوشیدن و کشاورزی نداریم...» (خشکسالی و نبود منابع آب پایدار).

«... آب که نداریم... هوا هم نداریم... هوا هم پر خاکه...» (ریزگردها و کیفیت هوا)

در پژوهش‌های پیشین تحت عنوان «پدیده انقباض شهری، مفهومی مغفول در ادبیات نظری داخلی، مورد پژوهی: شهر هرسین» که توسط محمدرضاغلامی گوهره [۴۴] صورت گرفته و «واکاوی سازوکار انقباض شهری و وابستگی آن با فرهنگ برنامه‌ریزی» که توسط جودی و همکاران [۴۸] انجام گرفته است، به تأثیر مقوله زیست‌محیطی بر زوال شهری تأکید شده است.

مقوله سیاسی

این مقوله اشاره به شش مفهوم سیاسی مؤثر بر زوال شهری دارد. «نحوه مدیریت کشور و عدم توجه به نواحی مرزی و توجه صرف به مرکز»، «بی‌توجهی مسئولین شهرهای مرزی»، «تنش‌های مرزی»، «کمبود امکانات دولتی»، «وعده‌های محقق‌نشده مسئولان» مفاهیم پرتکرار در این مقوله بودند.

«... همه امکانات برای تهرانی‌هاست... به ما چیزی نمی‌رسه...»؛ «... همه بودجه تو مرکز استان مصرف می‌شه، به شهرستان ما چیزی نمی‌رسه...» نحوه مدیریت کشور و عدم توجه به نواحی مرزی و توجه صرف به مرکز دولت به ما امکانات و بودجه نمی‌ده...» (کمبود امکانات دولتی)

«... مسئولین به ما فقط وعده می‌دن... کارها تموم نشده، رها می‌شن...» (وعده‌های محقق‌نشده مسئولان).

در پژوهش‌های، ویچمن و وولف [۵۰] با عنوان «انقباض شهری در چشم‌انداز فضایی، عملیاتی‌سازی شهرهای در حال انقباض در اروپا طی سال‌های ۱۹۹۰-

جدول ۵. مقدار داده‌های کمی به دست‌آمده از مصاحبه، با بهره‌گیری از منابع یادشده در جدول

متغیرها	نام سند	اطلاعات
کمبود خدمات	طرح جامع شهر ارکواز (۱۳۹۴) و مقایسه با طرح هادی مصوب پیشین طرح	سرانه کاربری آموزشی تفاوت وضع موجود با طرح پیشین
		۳.۴۸ -۲۰.۳۸ هکتار
		سرانه کاربری ورزشی تفاوت وضع موجود با طرح پیشین
		۱.۴۹ -۴۰.۰۳
تراکم خالص (کاهش)	طرح جامع شهر ارکواز (۱۳۹۴)	سرانه کاربری فرهنگی تفاوت وضع موجود با طرح پیشین
		۰.۶۳ -۰.۲۵
تخریب زیرساخت‌ها	طرح جامع شهر ارکواز (۱۳۹۴)	سرانه کاربری درمانی تفاوت وضع موجود با طرح پیشین
		۰.۶۶ -۲.۴۵
تحرک مسکن	طرح جامع شهر ارکواز (۱۳۹۴)	۲۱۰ نفر در هکتار در سال ۱۳۹۰ که نسبت به مقدار مشابه سال ۱۳۸۵ (۲۴۴ نفر در هکتار) کاهش یافته است.
		زیرساختی تخریب نشده است.
حومه‌گرایی	مصاحبه با مسئولان	تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در سال ۱۳۹۰، ۹۶ بوده است. این رقم در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۸۸، به ترتیب ۳۵۲ و ۱۲۵ بوده که بیانگر روند کاهشی آن است
		تعدادی از ساکنان که به ایلام مهاجرت کرده‌اند، منازل خود در شهر ارکواز را حفظ کرده‌اند، ولی پدیده حومه‌گرایی و تحرک جمعیت از سمت شهر مرکزی به سمت شهر ارکواز دیده نمی‌شود.

متغیرها	نام سند	اطلاعات
افزایش مهاجرت	داده‌های آماری سازمان آمار	طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ مهاجرت در این شهر افزایش پیدا کرده است.
کاهش زادوولد	داده‌های آماری سازمان آمار	نرخ خام موالید در این شهر از ۲۲/۱ در سال ۱۳۸۵ به ۲۰/۱ در سال ۱۳۹۰ کاهش پیدا کرده است.
تمرکز جمعیت محروم در مناطق محروم	طرح جامع شهر ارکواز (۱۳۹۴)	بیش از دو سوم جمعیت شهر ارکواز در محلات پل کبود، خوشنام، سراب، منصور آباد و قلعه‌ده که بافت فرسوده با هسته اولیه روستایی هستند، ساکن‌اند.
پیری جمعیت	داده‌های آماری سازمان آمار (۱۳۹۵)	براساس نتایج سرشماری آماری حدود ۱۰ درصد از کل جمعیت این شهر بالای ۶۵ سال و در سن پیری جمعیت هستند.
بلایای طبیعی	طرح جامع شهر ارکواز (۱۳۹۴)	به لحاظ لرزه‌خیزی، این شهر در پهنه خطر لرزه‌خیزی کم و متوسط قرار دارد. وجود رودخانه در داخل شهر، خطر سیل را افزایش می‌دهد. هر چند در سال‌های اخیر به دلیل خشکسالی، رودخانه کم آب شده است.
تغییرات اقلیمی	طرح جامع ارکواز (۱۳۹۴) و مصاحبه با مسئولان	استان ایلام به لحاظ آب‌وهوایی به مناطق مختلفی تقسیم می‌شود. یک قسمت آب‌وهوای معتدل و قسمت دیگر آب‌وهوای گرم و در خشک دارد. مناطق کم‌ارتفاع و سمت غرب و جنوب غربی استان به‌خصوص در دشت مهران، آب‌وهوای گرمسیری و مناطق کوهستانی استان، آب‌وهوا معتدل است. در دشت‌ها و کوهپایه‌های غرب استان هوا به‌شدت گرم و خشک و دارای بادهای گرم و سوزان موسمی است. در بعضی مناطق به دلیل وجود آب فراوان هوا معتدل‌تر است. در سال‌های اخیر به دلیل کمبود بارش‌ها و کم‌آب شدن رودها، هوا گرم‌تر شده است.
کاهش فرصت‌های اشتغال	طرح آمایش سرزمین استان ایلام	نرخ بیکاری در شهر ارکواز در سال ۱۳۸۵، برابر ۵/۳ و در سال ۱۳۹۵، برابر ۷/۱ بوده است.
صنعت‌زدایی	طرح آمایش سرزمین استان ایلام	نقش شهر خدماتی است. در حال حاضر ۶۰/۳ درصد از شاغلان شهر، در بخش خدمات؛ ۱۵/۵ درصد در بخش کشاورزی و ۸/۲ درصد در بخش صنعت مشغول به کار هستند. صنایع در شهر صنعتی ارکواز مستقر بوده که تعداد کمی از ساکنان در آن شاغل هستند. بنا بر طرح آمایش استان، در این شهر (استان) صنایع (با تأکید بر صنایع دامداری) به صورت کامل شکل نگرفته‌اند و لذا پدیده صنعت‌زدایی رخ نداده است.
کاهش بودجه شهرداری	طرح جامع شهر ارکواز (۱۳۹۴) و مصاحبه با مسئولان	بررسی درآمدهای شهرداری نشان می‌دهد در سال‌های مختلف، درآمد شهرداری افزایش داشته، ولی هزینه‌کرد آن در بخش عمرانی هر سال کاهش یافته است. به عنوان نمونه در سال تصویب طرح جامع، بودجه شهرداری نسبت به سال قبل ۱۱۲ درصد افزایش یافته در حالی که هزینه عمرانی در مدت مشابه از ۲۵ درصد به ۱۴ درصد کاهش یافته است.
کاهش سرمایه‌گذاری	مصاحبه با مسئولان	به دلیل دوری از مرکز، سرمایه‌گذاری بخش دولتی محدود و به دلیل عدم بازدهی بخش خصوصی تمایل به سرمایه‌گذاری در بخش عمرانی ندارد.
کمبود بازار کار محلی	مصاحبه با مردم و مسئولان	این شهر فاقد بازارچه مرزی است. یک بازارچه محلی توسط شهرداری برای ساماندهی دست‌فروشان احداث شده است که افراد کالاهای تولیدی (اغلب کشاورزی) خود را در آن می‌فروشند. در سال‌های اخیر رونق چندانی ندارد.
تغییرات مرزهای سیاسی کشور	طرح آمایش سرزمین استان ایلام	به استناد سالنامه آماری استان ایلام ۱۳۸۵، بخش ملک‌شاهی به عنوان بخشی از شهرستان مهران محسوب می‌شد که دارای یک نقطه شهری به نام ارکواز و ۳ دهستان به نام دهستان‌های شوهان، چمزی و گچی بود که در سال ۱۳۸۸ به دلیل تغییرات سیاسی در استان از لحاظ سیاسی از بخش به شهرستان ارتقا و از شهرستان مهران منفک شد که هم‌اکنون دارای ۲ بخش نرمزی و گچی و ۳ نقطه شهری به مرکزیت ارکواز، دلگشا و مهر است. علی‌رغم اینکه انتظار می‌رود این تغییر سیاسی در مرزهای شهرستان و جذب دستگاه‌های و نهادهای اداری در سطح شهرستان در این شهر به ماندگاری جمعیت یا حتی افزایش جمعیت در این شهر منجر شود، این امر محقق نشده و شهر ارکواز همچنان با کاهش جمعیت روبه‌رو بوده است.

نتیجه‌گیری

دوره‌های رشد همراه باشد یا شهرها را در یک فرایند کاهش ناگسخته جمعیت بدون بازگشت به شرایط سابق و رشد قرار دهد و اغلب به یک مشکل بزرگ اجتماعی-اقتصادی تبدیل می‌شود. در نمودار زیر پیش‌ران‌های تأثیرگذار بر انقباض شهری که شامل کالبدی، اقتصادی، زیست‌محیطی، اقتصادی و سیاسی است همراه با معیارها و عوامل زمینه‌ای در هر یک از این پیش‌ران‌ها و پیامدهای تأثیرگذار آن‌ها آورده شده است. برای مثال در بعد کالبدی، معیارهای «کمبود خدمات»، «کاهش تراکم»، «تخریب زیرساخت‌ها»، «تحرک مسکن» و «حومه‌گرایی» منجر به افزایش زمین‌های پسا صنعتی و افزایش اراضی بدون استفاده شهری خواهد شد، در بعد اقتصادی با بررسی معیارهای «کمبود بازار کار محلی»، «کاهش سرمایه‌گذاری»، «کاهش بودجه شهرداری»، «صنعت‌زدایی» و «کاهش فرصت‌های اشتغال» این نتیجه حاصل شد که

پدیده انقباض شهری، به عنوان فرایند کاهش جمعیت که با اصطلاحات زوال شهری، پوسیدگی شهری، فرسودگی شهری، تباهی، رهاشدگی، بی‌هویتی، بحران شهری و افسردگی جمعیتی نیز شناخته می‌شود، نخستین بار توسط محققان آلمانی در اواخر دهه ۱۹۹۰، در جریان کاهش جمعیت و زیان اقتصادی حاکم در شهرها مطرح شد و امروزه در حال تبدیل شدن به یک پدیده رایج در سراسر جهان است. انقباض شهری می‌تواند ناشی از تغییر ساختارهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی در شهر باشد که پیامدهایی را همچون مهاجرت از شهر، کاهش سکنه در شهر، کاهش ارزش املاک و غیره به دنبال دارد. نکته درخور توجه در خصوص انقباض شهری این است که انقباض یک فرایند طبیعی در چرخه زندگی یک شهر است که می‌تواند با

پیامدهای حاصل از مشکلات اقتصادی در شهرهای در حال انقراض شامل از بین رفتن فرصت‌های اشتغال، کاهش درآمدهای مالیاتی، از بین رفتن نیروی کار جوان و عدم تعادل کار و مسکن خواهد بود و به همین ترتیب پیشران‌های دیگر بررسی شده‌اند.

شکل ۴. نتایج نهایی پژوهش

در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوا و انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ساکنان و مسئولان و کدگذاری مفاهیم، ۴۰ مفهوم در خصوص پیشران‌ها و عوامل انقباض شهری شهر اراکواز شناسایی شد. این مفاهیم در قالب ۵ مقوله اصلی اقتصادی، محیط زیستی، اجتماعی، سیاسی و کالبدی دسته‌بندی شدند. در مرور ادبیات نظری در منابع مختلف نیز این مقولات بسته به شرایط هر کشور، تکرار شده‌اند، که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره شده است. از این تعداد ۱۲ مفهوم در «مقوله کالبدی» (برای مثال هاس و همکاران [۱۳]، ایوان آتودیراک [۱۹]، استریاکیویچ و یاروسفسکا [۳۹]، شوارتز و همکاران [۴۹] جودی و همکاران [۴۸]، بارتولوما و همکاران [۴۶] در پژوهش‌های خود به بررسی این مقوله پرداخته‌اند)، ۱۲ مفهوم در «مقوله اقتصادی» (به عنوان نمونه ایوان آتودیراک [۱۹]، استریاکیویچ و یاروسفسکا [۳۹]، محمدرضاعلامی گوهره [۴۴]، ارایدین و اوزاتاغان [۴۵]، بارتولوما و همکاران [۴۶] و پالاگست [۴۷] در پژوهش‌های خود به این مقوله اشاره کرده‌اند)، ۵ مفهوم در «مقوله اجتماعی» (ویچمن و وولف [۵۰]، هاس و همکاران [۱۳]، ایوان آتودیراک [۱۹]، استریاکیویچ و یاروسفسکا [۳۹]، محمدرضا

غلامی گوهره [۴۴] در پژوهش‌های خود این مقوله را مورد بررسی قرار داده‌اند)، ۶ مفهوم مرتبط با «مقوله سیاسی» (ویچمن و وولف [۵۰] و محمدرضا غلامی گوهره [۴۴] این مقوله را در پژوهش‌های خود مورد ارزیابی قرار داده‌اند) و ۵ مفهوم در مقوله «زیست‌محیطی» (به عنوان نمونه محمدرضا غلامی گوهره [۴۴] و جودی و همکاران [۴۸] این مقوله را در پژوهش‌های خود ارزیابی کرده‌اند) دسته‌بندی شد. تفاوت این پژوهش با پژوهش‌های انجام شده در این زمینه، مطالعه موردی (شهر اراکواز) بوده است. از منظر روش‌شناسی [۶۴] نیز تفاوت این پژوهش با پژوهش‌های صورت گرفته، استفاده از روش کیفی و تحلیل محتوا برای بررسی علل شکل‌گیری پدیده انقباض شهری با توجه به ابعاد موجود در شهر اراکواز بوده است. مفاهیم ذیل دو مقوله اقتصادی و محیط زیستی به ترتیب بیشترین تکرار را در بین عوامل مستخرج داشتند؛ به این معنا که پیشران‌های اقتصادی و محیط زیستی بیشترین تأثیر را بر خروج جمعیت در شهر اراکواز داشته است و مدیریت منطقه‌ای و شهری ضروری است بر حل مشکلات این دو بخش در این منطقه، تأکید بیشتری کند.

- [13] Haase D. Haase A. Kabisch N. Kabisch S. Rink D. Actors and factors in land-use simulation: The challenge of urban shrinkage. *Environmental Modelling & Software*. 2012 Jul 1;35:92-103. <http://doi.org/10.1016/j.envsoft.2012.02.012>
- [14] Alves D. Barreira AP. Guimarães MH. Panagopoulos T. Historical trajectories of currently shrinking Portuguese cities: A typology of urban shrinkage. *Cities*. 2016 Mar 1;52:20-9. <http://doi.org/10.1016/j.cities.2015.11.008>
- [15] Morrill R. 5 Shrinking cities. *Shrinking Cities: A Global Perspective*. 2014 Mar 14:61.
- [16] Pallagst K. Shrinking cities: Planning challenges from an international perspective. *Cities growing smaller*. 2008 Feb 8;10:5-16.
- [17] Mallach A. Haase A. Hattori K. The shrinking city in comparative perspective: Contrasting dynamics and responses to urban shrinkage. *Cities*. 2017 Sep 1;69:102-8. <http://doi.org/10.1016/j.cities.2016.09.008>
- [18] Döringer S. Uchiyama Y. Penker M. Kohsaka R. A meta-analysis of shrinking cities in Europe and Japan. Towards an integrative research agenda. *European Planning Studies*. 2020 Sep 1;28(9):1693-712. <http://doi.org/10.1080/09654313.2019.1604635>
- [19] Audirac I. Shrinking cities: An unfit term for American urban policy?. *Cities*. 2018 May 1;75:12-9. <http://doi.org/10.1016/j.cities.2017.05.001>
- [20] Röschlau V. Coherences between Shrinking and Planning Culture. *PlanIt!*. 2013.
- [21] Pallagst K. Fleschur R. Nothof S. Uemura T. Shrinking cities: Implications for planning cultures?. *Urban Studies*. 2021 Jan;58(1):164-81. <http://doi.org/10.1177/00420980198855>
- [22] Luffy T. Kloska K. Lines of Development of Urban Shrinkage—Threads, Chances and Potentials for the City of Porto, Portugal. *PlanIt!* Vol. 1/2013.
- [23] Cunningham-Sabot E, Fol S. Shrinking cities in France and Great Britain: A silent process. The future of shrinking cities: Problems, patterns and strategies of urban transformation in a global context. 2009:17-28.
- [24] Großmann K. Bontje M. Haase A. Mykhnenko V. Shrinking cities: Notes for the further research agenda. *Cities*. 2013 Dec 1;35:221-5. <http://doi.org/10.1016/j.cities.2013.07.007>
- [25] Großmann K. Bontje M. Haase A. Mykhnenko V. Shrinking cities: Notes for the further research agenda. *Cities*. 2013 Dec 1;35:221-5. <http://doi.org/10.1016/j.cities.2013.07.007>
- [26] <https://www.farsnews.ir/1400>
- [27] Bernt M. Partnerships for demolition: The governance of urban renewal in East Germany's shrinking cities. *International Journal of Urban and Regional Research*. 2009 Sep;33(3):754-69. <http://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2009.00856.x>
- [28] Häußermann H. Siebel W. Die schrumpfende Stadt und die Stadtsoziologie. *Soziologische stadtforschung*. 1988:78-94. http://doi.org/10.1007/978-3-531-19988-7_7-1
- [29] Martinez-Fernandez C. Weyman T. Fol S. Audirac I. Cunningham-Sabot E. Wiechmann T. Yahagi H. Shrinking cities in Australia, Japan, Europe and the USA: From a global process to local policy responses. *Progress in planning*. 2016 Apr 1;105:1-48. <http://doi.org/10.1016/j.progress.2014.10.001>
- [30] He X. Guan D. Zhou L. Zhang Y. Gao W. Sun L. Huang D. Li Z. Cao J. Su X. Quantifying spatiotemporal patterns and influencing factors of urban shrinkage in China within a multidimensional framework: A case study of the Yangtze River Economic Belt. *Sustainable Cities and Society*. 2023 Apr 1;91:104452. <http://doi.org/10.1016/j.scs.2023.104452>
- [31] Tong Y. Liu W. Li C. Rong Y. Zhang J. Yang Y. Yan Q. Gao S. Liu Y. County town shrinkage in China: Identification, spatiotemporal variations

■ مشارکت نویسندگان

نویسنده اول: ۵۵ درصد، نویسنده دوم ۴۵ درصد

■ تشکر و قدردانی

مقاله حاضر حامی مادی و معنوی ندارد.

■ تعارض منافع

نویسندگان منافعی تجاری در این پژوهش نداشته‌اند و در قبال انجام و ارائه این پژوهش وجهی دریافت نکرده‌اند. همچنین، این اثر پیش از این در جایی منتشر نشده و هم‌زمان به نشریه دیگری ارائه نشده است.

■ منابع

- [1] Wiechmann T. Errors expected—Aligning urban strategy with demographic uncertainty in shrinking cities. *International Planning Studies*. 2008 Nov 1;13(4):431-46. <http://doi.org/10.1080/13563470802519097>
- [2] Von Gebhardt G. Shrinkage – Polarization – Re-Urbanization?. The department International Planning Systems (IPS) 2015 May; Plan It! 1, 46-66.
- [3] Segers T. Devisch O. Herssens J. Vanrie J. Conceptualizing demographic shrinkage in a growing region—Creating opportunities for spatial practice. *Landscape and Urban Planning*. 2020 Mar 1;195:103711. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2019.103711>
- [4] Stansel D. Why some cities are growing and others shrinking. *Cato J.* 2011;31:285.
- [5] Guimarães MH. Nunes LC. Barreira AP. Panagopoulos T. What makes people stay in or leave shrinking cities? An empirical study from Portugal. *European Planning Studies*. 2016 Sep 1;24(9):1684-708. <http://doi.org/10.1080/09654313.2016.1177492>
- [6] Richardson HW. Nam CW. editors. *Shrinking cities: A global perspective*. Routledge; 2014 Mar 14.
- [7] Pallagst K. Fleschur R. Nothof S. Uemura T. PlanShrinking2-Trajectories of Planning Cultures in Shrinking Cities: The cases Cleveland/ USA, Bochum/Germany, and Nagasaki/Japan. IPS Working Paper. 2018. Available online: https://www.ru.unikl.de/fileadmin/int-plan/Publikationen/Working_Paper_Series/IPS_WP_1_2018_-_PlanShrinking.pdf (accessed on 2 August 2021); 2018. <http://doi.org/10.13140/RG.2.2.14528.02563>
- [8] Hartt M. Warkentin J. The development and revitalization of shrinking cities: A twin city comparison. *Town Planning Review*. 2017 Jan 1;88(1):29-41. <http://doi.org/10.3828/tpr.2017.4>
- [9] Gilcher E. Changes in Planning Culture caused by Urban Shrinkage. *PlanIt!*. The department International Planning Systems (IPS) University of Kaiserslautern Germany Plan It! 2013 November;VOL: 1,83-99
- [10] Röschlau V. Coherences between Shrinking and Planning Culture. The department International Planning Systems (IPS) PlanIt! 2013 June; Vol.1,6-28
- [11] Haase A. Bernt M. Großmann K. Mykhnenko V. Rink D. Varieties of shrinkage in European cities. *European urban and regional studies*. 2016 Jan;23(1):86-102. <http://doi.org/10.1177/0969776413481985>
- [12] Haase D. Schwarz N. Strohbach M. Kroll F. Seppelt R. Synergies, trade-offs, and losses of ecosystem services in urban regions: an integrated multiscale framework applied to the Leipzig-Halle Region, Germany. *Ecology and Society*. 2012 Sep 1;17(3).

- and the heterogeneity of influencing factors. *Journal of Rural Studies*. 2022 Oct 1;95:350-61. <http://doi.org/10.1016/j.rurstud.2022.09.029>
- [32] Beldiman AG. Shrinking cities. A specific phenomenon of urban dynamics. *THE JOURNAL OF URBAN ANTHROPOLOGY*. 2023;11(21):124-38.
- [33] Rink D. Haase A. Grossmann K. Couch C. Cocks M. From long-term shrinkage to re-growth? The urban development trajectories of Liverpool and Leipzig. *Built environment*. 2012 Jun 1;38(2):162-78. <http://doi.org/10.2148/benv.38.2.162>
- [34] Couch C. Karecha J. Nuissl H. Rink D. Decline and sprawl: an evolving type of urban development—observed in Liverpool and Leipzig. *European planning studies*. 2005 Jan 1;13(1):117-36. <http://doi.org/10.1080/0965431042000312433>
- [35] Nuissl H. Rink D. The 'production' of urban sprawl in eastern Germany as a phenomenon of post-socialist transformation. *Cities*. 2005 Apr 1;22(2):123-34. DOI: [10.1016/j.cities.2005.01.002](https://doi.org/10.1016/j.cities.2005.01.002)
- [36] Kabisch N. Haase D. Haase A. Urban population development in Europe, 1991–2008: The examples of Poland and the UK. *International Journal of Urban and Regional Research*. 2012 Nov;36(6):1326-48. <http://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2012.01114.x>
- [37] Rieniets T. Shrinking cities: Causes and effects of urban population losses in the twentieth century. *Nature and Culture*. 2009 Dec 1;4(3):231-54. <http://doi.org/10.3167/nc.2009.040302>
- [38] Van den Berg L. Drewett R. Klaassen LH. Rossi A. Vijverberg CH. A study of growth and decline. Oxford: Pergamon Press; 1982. <http://doi.org/10.1016/C2013-0-03056-3>
- [39] Strykiewicz T. Jaroszewska E. The process of shrinkage is a challenge to urban governance. *Quaestiones Geographicae*. 2016 Jun 15;35(2):27-37. <http://doi.org/10.1515/quageo-2016-0013>
- [40] Fritsche M. Langner M. Köhler H. Ruckes A. Schüller D. Zakirova B. Appel K. Contardo-Jara V. Diermayer E. Hofmann M. Kulemeyer C. Shrinking Cities—A new challenge for research in urban ecology. *Shrinking cities: Effects on urban ecology and challenges for urban development*. 2007:17-33.
- [41] Rink D. Wilderness: The nature of urban shrinkage? The debate on urban restructuring and restoration in Eastern Germany. *Nature and Culture*. 2009 Dec 1;4(3):275-92. <http://doi.org/10.3167/nc.2009.040304>
- [42] Hollander JB. Pallagst K. Schwarz T. Popper FJ. Planning shrinking cities. *Progress in planning*. 2009 Jan 9;72(4):223-32.
- [43] Haase A. Nelle A. Mallach A. Representing urban shrinkage—The importance of discourse as a frame for understanding conditions and policy. *Cities*. 2017 Sep 1;69:95-101. <http://doi.org/10.1016/j.cities.2016.09.007>
- [44] Gholami Gohare M. The phenomenon of urban shrinkage, a neglected concept in domestic theoretical literature. [Internet] page. 1402;33(101):81-98. Available from: <https://sid.ir/paper/1062178/fa>. [In Persian]
- [45] Eraydin A. Özatağan G. Pathways to a resilient future: A review of policy agendas and governance practices in shrinking cities. *Cities*. 2021 Aug 1;115:103226. <http://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103226>
- [46] Bartholomae F. Woon Nam C. Schoenberg A. Urban shrinkage and resurgence in Germany. *Urban Studies*. 2017 Sep;54(12):2701-18. <https://doi.org/10.1177/0042098016657780>
- [47] Pallagst K. The future of shrinking cities: problems, patterns and strategies of urban transformation in a global context.
- [48] Joodi, P. Habibi, S. Mokhtari S. Exploring Urban Shrinkage and its Dependence on the Planning Culture (Case Study: District 8 of Tabriz Metropolis). *Geography and Urban Space Development*, 2022; 8(2): 21-37. <https://doi.org/10.22067/jgusd.2022.47898.0> [In Persian]
- [49] Schwarz N. Haase D. Seppelt R. Omnipresent sprawl? A review of urban simulation models with respect to urban shrinkage. *Environment and Planning B: Planning and Design*. 2010 Apr;37(2):265-83. <https://doi.org/10.1068/b35087>
- [50] Wiechmann T. Wolff M. Urban shrinkage in a spatial perspective—operationalization of shrinking cities in Europe 1990–2010. In *AE-SOP-ACSP Joint Congress 2013 Jul 15* (Vol. 1519). Dublin, Ireland: ResearchGate. <https://doi.org/10.1177/0969776417694680>
- [51] Bradbury KL. Downs A. Small KA. Some dynamics of central city-suburban interactions. *The American Economic Review*. 1980 May 1;70(2):410-4.
- [52] Frey WH. Black in-migration, white flight, and the changing economic base of the central city. *American Journal of Sociology*. 1980 May 1;85(6):1396-417. <https://doi.org/10.1086/227170>
- [53] Bailey SJ. Central city decline and the provision of education services. *Urban Studies*. 1982 Aug;19(3):263-79. <https://doi.org/10.1080/00420988220080501>
- [54] Cortese C. Grossmann K. Haase A. Ticha I. Governing Social Cohesion in Shrinking Cities. *Future Directions for the European Shrinking City*. 2016 Jan 13:27.
- [55] Haase A. Rink D. Grossmann K. Bernt M. Mykhnenko V. Conceptualizing urban shrinkage. *Environment and Planning A*. 2014 Jul;46(7):1519-34. <https://doi.org/10.1068/a46269>
- [56] Nelle A. Großmann K. Haase D. Kabisch S. Rink D. Wolff M. Urban shrinkage in Germany: An entangled web of conditions, debates and policies. *Cities*. 2017 Sep 1;69:116-23. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.02.006>
- [57] Pallagst K. Wiechmann T. Martinez-Fernandez C. editors. *Shrinking cities: International perspectives and policy implications*. Routledge; 2013 Aug 15. <https://doi.org/10.4324/9780203597255>
- [58] Khavarian-Garmsir AR. A systematic review of shrinking cities literature: lessons from the past and directions for the future. *International Planning Studies*. 2023 Apr 27:1-20. <https://doi.org/10.1080/13563475.2023.2205030>
- [59] Delken E. Happiness in shrinking cities in Germany: a research note. *Journal of Happiness Studies*. 2008 Jun;9:213-8. <https://doi.org/10.1007/s10902-007-9046-5>
- [60] Aalbers MB. Bernt M. The political economy of managing decline and rightsizing. *Urban Geography*. 2019 40(2), pp.165-173. <https://doi.org/10.1080/02723638.2018.1524654>
- [61] Ganapati S. The paradox of shrinking cities in India. In *Shrinking cities 2014 Mar 14* (pp. 169-181). Routledge. <http://doi.org/10.4324/9780203079768-12>
- [62] Un-Habitat. State of the World's cities 2008/9: Harmonious Cities. Earthscan; 2008.
- [63] Haase D. Haase A. Rink D. Conceptualizing the nexus between urban shrinkage and ecosystem services. *Landscape and Urban Planning*. 2014 Dec 1;132:159-69.
- [64] Mansourzadeh A. Sasanpour F. Shamaei A. Habibullah F. The Future of Small Border Towns Affected by the Process of Urban Shrinkage (Case Study: Arkavaz City). *Social Geography*, 2022; 9 (1), 233-252. <http://doi.org/10.22103/JUSG.2022.2069> [In Persian]
- [65] The Comprehensive Plan of the city of Arkavaz, Chapter Three, Knowledge of the city. [In Persian].
- [66] Habibi H. Nasiri M. *Cities of Iran Shahr* (Volume 1; Abadan, Ivaoghli), 2010.
- [67] Slach O. Bosák V. Krtička L. Nováček A. Rumpel P. Urban shrinkage and sustainability: Assessing the nexus between population density, urban structures and urban sustainability. *Sustainability*. 2019 Aug 1;11(15):4142.